

Çankaya Gündemi

**Çağdaş Sosyal Demokrasi
ve Türkiye**

**Gümrük Birliği'nin Zararı
70 Milyar Dolar mı?**

**Dünyadaki Ekonomik
Dengesizlik**

Ceza Adaletinin Anatomisi

**Çanakkale Savaşlarının
Önemi ve Sonuçları**

**İktisat Bölümü
Uluslararası Ticaret Bölümü**

**Çankaya Üniversitesi'nde
Burs Olanakları**

Sporda Altın Yıl

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

Irak Savaşı ve Türkiye

ÇankayaGündemi

İçindekiler

Başyazı	2
Irak Savaşı ve Türkiye	3
Irak Savaşı'nın Türk Ekonomisine Etkileri	4
Irak Savaşı Sonrasında Türkiye'nin Dünyadaki Konumu	8
Çağdaş Sosyal Demokrasi ve Türkiye	12
Ceza Adaletinin Anatomisi	19
Gümrük Birliği'nin Zararı 70 Milyar Dolar mı?	25
Dünyadaki Ekonomik Dengesizlik	28
Çanakkale Savaşlarının Önemi ve Sonuçları	30
İktisat Bölümü	33
Uluslararası Ticaret Bölümü	34
Çankaya Üniversitesi'nde Burs Olanakları	35
Spor da Altın Yıl	37

ÇankayaGündemi

Çankaya Üniversitesi adına Sahibi:
Rektör Prof. Dr. M. Kamil Mutluer

Editör
Yakup Sarıcan
ysarican@canakaya.edu.tr

Tasarım ve Baskı
Derin İletişim Hizmetleri

Çankaya Üniversitesi Rektörlüğü
Öğretmenler Cad. No:14
06530 100. Yıl - Ankara
Tel: 0312 284 45 00
Faks: 0312 285 96 31
www.canakaya.edu.tr

Çankaya Üniversitesi
Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
tarafından hazırlanmıştır.

Dergide yayınlanan yazılar kaynak gösterilerek kullanılabilir. İmzalı yazılardaki görüşler yazarlarına aittir.

Editörden...

Irak Savaşı ve Türkiye

Önemi nedeniyle kapak konumuzu Irak savaşına ayırdık.

Sadece bir silahsızlandırma ve Saddam'ı yok etme savaşı değil de, Ortadoğu'nun, Avrasya'nın hatta dünyanın yeniden oluşumu olayı olan Irak savaşı sonrası ABD artık yeni komşumuz oldu. Bu gelişme bölgedeki tüm dengeleri değiştirmeye başladı. Ülkemiz de bu bağlamda yeni bir yön arayışı içine

girdi. Bundan sonra neler olacak ve ülkemiz bu gelişmelerden nasıl etkilenecek ya da bu gelişmeleri nasıl etkileyecek? ABD'nin yeniden stratejik ortağı mı olacağız? Avrupa Birliği'ne tam üye olup onların bir parçası haline mi geleceğiz? Belki de yeni ittifaklar arayışına mı gireceğiz?

Türkiye'nin yönü cumhuriyetin kurulması ile birlikte Batı medeniyeti olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla bir tercih yapma yerine, AB içindeki bazı unsurlar bizi istememeye çalışsa da ısrarla bu yolda ilerlemek, aynı zamanda da bugün dünyada gücünün üstünlüğü gerçeğini görerek ABD ile stratejik ortaklığı yeniden tesis etmek, İslam alemi ve Orta Asya'daki kardeş cumhuriyetlerle ilişkileri geliştirmeye devam etmek, yani çok yönlü bir dış politika sürdürmek Türkiye için önem arz etmektedir.

Çağdaş Sosyal Demokrasi ve Türkiye

Dergimizin bu sayısında CHP İstanbul Milletvekili ve Devlet Eski Bakanı Kemal Derviş çağdaş sosyal demokrasi içindeki sorunları ve bunların çözüm önerilerini anlayabilmek için hem dünyadaki, hem de ülkemizdeki gelişmeleri birlikte değerlendirdi. Basında da geniş yankı bulan bu değerlendirmenin tam metnini ilgiyle okuyacağınızı umuyoruz.

Dergimiz formatını Aralık 2002 sayısı ile birlikte yenilemiştik. Bu konuda bugüne kadar çok olumlu tepkiler aldık. Bunun için çok teşekkür ediyor, eleştiri ve katkılarınızı bekliyoruz.

Yakup SARICAN
ysarican@canakaya.edu.tr

Çankaya Üniversitesinin geleceği

Üniversiteler toplumun geleceğine yön veren çok önemli kurumlardır. Gelişmiş üniversitelere sahip olan toplumlar, sosyal, ekonomik, siyasal ve her yönüyle arzuladıkları hedeflere ulaşırlar. Üniversitelerin toplumdaki bu önemini bilen Çankaya Üniversitesi, stratejik planını hazırlayarak yürürlüğe sokmuştur. Bu plan, gerek öğrencilerimizin, gerekse akademik ve idari kadrolarımızın görüşleri doğrultusunda bir tartışma platformu oluşturularak hazırlanmıştır.

Kuruluş sürecini tamamlamış olan Çankaya Üniversitesi, 2002-2007 yıllarını kapsayan beş yıllık süre içinde Yükseköğretim Kanunu'nun ana ilkeleri ile uyumlu olarak, gelişme sürecinde toplam kaliteyi artırmayı ve çağdaş üniversiter yapı içinde yerini pekiştirmeyi amaçlamaktadır.

Üniversitemiz "Stratejik Plan"ı, misyon-vizyon, temel ilkeler ve bunların hayata geçirilmesi yönünde hedeflenen politika ve hedefleri içermektedir.

Çankaya Üniversitesinin Vizyonu;

- 1- Ulu Önder Atatürk'ün ilke ve inkılapları ışığında, demokratik ve laik bir üniversite yaratmak;
 - 2- Yönetimde şeffaflık, açıklık, özdenetim, kararlılık ve toplam kalite yönetimini sağlamak;
 - 3- Öğretim, araştırma, toplum hizmetleri faaliyetlerinde evrensel ve çağdaş standartları uygulamak;
 - 4- Toplumumuzun ve insanlığın bilimsel, sosyal ve kültürel, teknolojik ve ekonomik gelişimi için bilgi üretimini sağlayıcı çalışmalar yapmak;
 - 5- Araştırmacı ve sorgulayıcı, analitik düşünceye sahip, insan hak ve özgürlüklerine saygılı öğrenciler yetiştirmek;
- şeklinde belirlenmiştir.

Misyonumuz ise;

- 1- Hazırlık, önlisans, lisans ve lisansüstü düzeylerde eğitim-öğretim kalitesini korumak, evrensel standartlarda araştırma ve projeler geliştirme ve yürütme amacını gerçekleştirmek;
 - 2- Yurtdışı eğitim ve kültürel değişimin yanısıra standardizasyon ve akreditasyon konularına ağırlık vermeye çalışmak;
 - 3- Üniversite-sanayi işbirliği ve üniversite-toplum etkileşimini öncelikli hedef olarak almak;
 - 4- Genişletilmiş burs olanakları ve araştırma projeleri ile yükseköğretimi destekleyici katkılar sağlamak;
 - 5- Çağdaş bir eğitim-öğretim için yeni yerleşke ve mekanlar yaratmak;
- olarak tespit edilmiştir.

Vizyon ve misyonumuzun yanında Çankaya Üniversitesi'nin temel ilkeleri de;

- 1- Atatürk İnkılapları ve ilkeleri doğrultusunda öğrenciler yetiştirmek; milli, evrensel ve kültürel değerlerle uyumlu, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, hizmet bilinci ve sorumluluğuyla yetişmiş insani potansiyeli yaratmak;
- 2- Eğitim-öğretim dalları ile amaçları gözetilerek, eğitim-öğretimde birlik, iletişim ve etkileşim sağlanarak bilimsel ve teknolojik esaslara dayalı imkan ve fırsat eşitliğini sağlayacak önlemleri almak;
- 3- Nitelikli insan gücü ile ülkemizin geleceği için gerekli, vasıflı ve donanımlı bireyler yetiştirme ve üretim-insangücü-eğitim unsurları arasında dengeyi sağlama olarak planda yer almaktadır.

Üniversitemiz stratejik planı ile, eğitim, yönetim, araştırma, uluslararası ilişkiler, finansal ve mali konular, fiziki mekan, kütüphane, bilgisayar ve enformatik, mezunlarla ilişkiler ile sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler bağlamında hedeflerini ayrıntılarıyla belirlemiştir.

Bu hedefler gerçekleştirildiğinde Çankaya Üniversitesi plan dönemi sonunda bir dünya üniversitesi olacak ve Türk toplumunun gelişimine de büyük katkılar sağlayacaktır.

Prof. Dr. M. Kamil MUTLUER
Rektör

Irak Savaşı ve Türkiye

- **Irak Savaşı'nın Türk Ekonomisine Etkileri**
- **Irak Savaşı Sonrasında Türkiye'nin
Dünyadaki Konumu**

Irak Savaşı'nın Türk Ekonomisine Etkileri

Kısa bir süre önce yaşanan Irak Savaşı, 2003 yılı Mart ayı itibarıyla tarihe damgasını vurdu ve bütün dünya ülkelerinin ilgi ve dikkatlerinin üzerinde toplandığı bir odak noktasını oluşturdu. Savaşın, bütün şiddetiyle fiilen üç hafta kadar sürmesinin rağmen, üzerine yönelik olasılıklar, etkileri ve sonuçları, çok öncesinden konuşulmaya ve değerlendirilmeye başlandı. Savaşın bittiği günümüz koşullarında, yankılarının sürmekte olduğu göz önünde bulundurulursa, Irak Savaşı'na yönelik bakış açısı ve açıklamalarının gelecek

burada da bir örneğinin yapılmasının amaçlandığı gibi çok farklı yönlerden ele alınabilir. Bu yazıdaki yaklaşım; ekonomik anlamda savaşın Türkiye açısından neden bu kadar büyük önem taşıdığına açıklamaya dayanmaktadır. Bu açıklamanın yapılmasında, konunun üç ayrı başlık altında incelenmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda, öncelikle Irak'taki gelişmelerin Türk ekonomisi üzerine genel etkileri üzerinde durulacak, daha sonra 1991 Körfez Savaşı'nın doğurduğu etkilere yer verilecek ve son olarak yakın geçmişimizden günümüze doğru uzanan zaman dilimindeki gelişmeler, olasılıklar ve beklentiler değerlendirilerek bu açıklamanın ışığı altında günümüze yönelik bir yoruma yer verilecektir.

Irak'taki Gelişmelerin Türk Ekonomisine Etkileri: Genel Yaklaşım

Irak'taki savaş ve diğer gelişmeler, bütünüyle Türk ekonomisini etkilemektedir. Çünkü, coğrafi yönden Irak bizim sınır komşumuzdur. İki ülkenin ortak sınırının bulunması biçimindeki yakınlıkta, gelişmelerden etkilenmememiz mümkün değildir. Diğer yandan, özellikle 1991 Körfez Savaşı öncesinde daha ağırlıklı olmakla birlikte sınır komşularımız içinde en fazla ihracat yaptığımız ve ihracatı en büyük hızla arttırabildiğimiz ülkedir. Nitekim, 1988 yılı toplam 11.6 milyar dolarlık ihracatımızda Irak'ın payı yüzde 8,5 olmuştur. İki ülke arasındaki sınır ticareti ayrıca büyük önem taşımakta ve bölgesel açıdan ekonomik kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Kerkük-Yumurtalık ham petrol boru hattı kullanımından önemli ölçüde navlun elde edilmektedir. Habur sınır kapısı, Türkiye ile üçüncü ülkelere yönelik ticaret ve taşımacılıkta önemli rol oynamaktadır. Hemen her gün 1500 sayıdaki araç Habur'dan giriş ve çıkış yapmakta, Türk ihraç malları yanında üçüncü ülkelerin malları da bu yolla taşınmaktadır. Ayrıca, Türk iş adamları Irak'taki bir çok ihaleye katılmak suretiyle müteahhitlik hizmetleri sunarak kazanç sağlamaktadır. Yine, en başta bankacılık alanı gelmek üzere çeşitli hizmetlerden gelir elde edilmektedir.

Bütün bu açıklamalar, Irak'taki gelişmelerin neden Türkiye ekonomisi açısından özellikle önem taşıdığını açıklamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, burada coğrafi açıdan yakınlığın sağladığı ulaşım masraflarının hemen hemen hiç olmaması veya çok düşük olması şeklindeki üstünlük gözardı edilmemelidir.

Prof. Dr. Dilek ÖZBEK
Çankaya Üniversitesi İİBF
İktisat Bölüm Başkanı

günlerde de zaman zaman gündeme getirileceği, konuya farklı atıf ve görüşler altında yorumlar kazandırılabilen söylemlerdir.

Savaşın öncelikle "can alma" ya da "öldürme" biçimindeki etkisi, insanların tepkisine yol açacak nitelikteydi. İnsan faktörü ötesinde, çeşitli diğer yönleriyle; siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik açılardan ülkeleri değişik boyutlarda ve farklı şiddetlerde etkileyebilecek özelliklere sahipti. Savaşa fiilen katılarak doğrudan muhatap olan ülkelerin ardından bazı ülkeler, savaştan ikinci derecede etkilenebilecek konumdaydı. Bu ülkelerin başında Türkiye vardı. Bu nedenle Irak savaşı, birçok ülkeye göre Türkiye açısından daha büyük önem taşıdı. Daha çok tartışıldı, üzerinde daha çok duruldu. Savaş öncesi, savaş sırası ve savaş sonrası gelişmeler doğrultusunda yaklaşımların farklı olması doğaldı. Ayrıca sayılan bu aşamalar, ekonomik, siyasi ve sosyal açılardan da farklı biçimlerde yorumlandı.

Yukarıda belirtmeye çalıştığımız gibi, Irak Savaşı'nın önemi ve etkilerine yönelik değerlendirmeler,

Körfez Savaşı'nın Etkileri

Irak'taki gelişmelerin Türk ekonomisini nasıl etkilediği ve etkileyeceği şeklindeki soruyu, Körfez Krizi bağlantısında geçmiş deneyimlerin ışığı altında yanıtlayabiliriz.

Irak, Kuveyt'i 2 Ağustos 1990'da işgal etti. Bu tarihten dört gün sonra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, geri çekilme ihtarına uymadığı gerekçesiyle Irak'a karşı ekonomik ambargo uygulamasını başlattı. Böylece bu pazarı kaybettik. Oysa 1987'de Irak'a yapılan ihracatımız 945 milyon dolara, 1988'de 986 milyon dolara ulaşmıştı. Bu değer söz konusu yıllarda toplam ihracatımızın yüzde dokuzu gibi oldukça yüksek bir orana yaklaşmaktaydı. Yine Körfez Savaşı ve sonrasında petrol fiyatlarındaki yükselme, ithalat maliyetlerinin kabarmasına yol açtı.

Birleşmiş Milletler'in uyguladığı ambargo, 1995 Nisan'ında Güvenlik Konseyi kararı ile hafifletildi. Irak'a insani ihtiyaç maddeleri ile gıda ürünleri satılmasına izin verildi. Türkiye bu çerçevede Irak'a başta tarım makinaları, ilaç, gübre gelmek üzere çeşitli gıda maddeleri, tekstil ürünleri, temizlik malzemeleri, dayanıklı tüketim malları satıyordu. Bu bağlamda, 2001 yılının ilk sekiz ayında Türkiye'nin Irak'a yaptığı ihracattan sağladığı gelirler 462 milyon dolara ulaşmıştır. Bu açıklamanın yanında, Körfez krizi öncesinde Irak'a, ortalama yıllık 200 milyon dolarlık hayvan ihracatımız vardı. Kriz sonrasında Türkiye et ihraç etmek bir yana et ithal eder hale geldi.

Petrol boru hattının kapatılmasıyla Türkiye navlun getirisini kaybetti. Bu azımsanmaması gereken bir kazançtır. Şöyle ki; petrol boru hattının bir dönem atıl bırakılması, diğer bir dönem de düşük kapasitede faaliyette kullanılması halinde karşılaşılan maliyetin 3,5 milyar dolar olduğu hesap edilmiştir. Bu açıklamaların ötesinde, Orta Doğu ülkelerine sağlanan nakliye hizmetleri olumsuz yönde etkilenmiş, ayrıca, müteahhitlik kazançları tehlikeye düşmüş ve Irak hükümetinin ödeme gücünü kaybetmeye başlamasıyla Merkez Bankası-Eximbank ve Türk Bankacılık kesimi 2,5 milyar dolar zarara uğramıştır.

Körfez krizinin yukarıda anlatılan doğrudan etkileri yanında, dolaysız bir takım etkileri de Türk ekonomisinde şiddetle hissedilmiştir. Turizmde yoğun rezervasyon iptalleri sonucunda büyük bir durgunluk yaşanmıştır. Yine, Türkiye'nin savunma giderleri büyük ölçüde yükselmiş, Irak'lı

sığınmacılar için önemli harcamalar yapılmış, artan terörist eylemleri önlemek için bütçede savunmaya ayrılan pay artırılmıştır. Kamu kesimi borçlanma gereğinin gayri safi milli hasılaya oranının bir yıl öncesine göre 1991'de yüzde 10,3'e yükseldiği, yine enflasyon oranlarının arttığı

ve ekonomik büyüme hızınının 0,3 oranındaki düşük büyüme ile bir yıl öncesine göre büyük ölçüde azaldığı kaydedilmiştir.

Aynı şekilde bütün olumsuz ekonomik göstergelerle birlikte, Merkez Bankası rezervleri 1990'ların başında Kuveyt'ten sağlanan 1,5 milyar dolarlık hibeyle erimeye yüz tutmuştur.

Aynı dönemle ilgili olarak 1990 yılı sonunda dış ticaret açığı 9,3 milyar dolara ulaşmış ve bu büyük açık nedeniyle cari işlemler dengesi 2,3 milyar dolar açık vermiştir.

Yapılan açıklamalar çerçevesinde, Türkiye'nin Körfez Savaşı'ndan büyük ekonomik zararlarla çıktığını söylemek mümkündür.

2003 Irak Savaşı: Etkiler ve Uzantılar

Bir yandan 1991 yılında Çöl Fırtınası adı verilen hareketle başlayan savaşın ekonomide bıraktığı izler, diğer yandan günün ekonomik koşulları, henüz geride bırakmaya hazırlandığımız bugünün savaşının üzerinde daha çok durulmasına ve bu yöndeki kuşku ile kaygıların daha yoğun bir biçimde hissedilmesinde rol oynamıştır.

Her şeyden önce 1991'de Türkiye'nin savaşla doğrudan ve dolaylı olarak çok fazla ilgisi yoktu. Buna karşılık, bu kez Irak'a savaş açan müttefik güçlerin Türkiye'den farklı beklentileri vardı. Bu gelişmelerin Türk ekonomisini çok fazla etkilemesi söz konusuydu. Savaş, 3 Kasım seçimleri sonucunda henüz işe koyulmayı planlayan bir

hükümetin uygulayabileceği bir programa yönelik bir tehditti. Öte yandan IMF ile imzalanmış olan destekleme anlaşması doğrultusunda izlenen istikrar programı hedeflerinin revize edilmesi; bu hedeflerin 2004-2006 dönemini kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Yine, yüzde 5 oranında bir ekonomik büyüme hızı ile yüzde 16-20 oranlarında değişebilecek nitelikteki enflasyon gibi hedeflerin revize edilmesi, mali piyasaların istikrara kavuşturulması, faizlerin kontrol altına alınması gibi hedefler vardı. Sonbaharda serbest bırakılacağı ifade edilen 1,6 milyar dolarlık IMF kredisi askıya alınmış, Türkiye dış kaynak desteğinden bir ölçüde mahrum bırakılmıştı. Dolayısıyla, bir yandan IMF ve bu bağlantıda batı dünyası ile ilişkiler, öte yandan ABD ile iki yanlı anlaşmalar çerçevesinde işbirliği ve gerekçeleri ve bir başka yandan komşumuz Irak'a yönelik tehditler ile Türkiye'ye yönelik uzantılar, Türkiye'nin kritikleri içinde yer almaktaydı. Kısaca Türkiye, Irak Savaşı konusunda izlediği politikalar karşılığında farklı ödüller ve bedellerle yüzleşmek zorundaydı. Bu durum, savaşın Türk ekonomisi açısından önemini arttırdı ve konuya yönelik farklı yaklaşımların oluşmasında rol oynadı. Bu yaklaşım farklılıkları, özellikle aşağıda belirtilmeye çalışılan süreçler itibarıyla daha belirgin olma özelliğindedir.

İlk olarak, savaş öncesinde Türkiye'nin müttefik güçlere sağlayacağı destek karşılığında elde

edebileceği finansal olanaklar dikkate alındı. ABD'nin isteklerine uygun davranılması halinde sağlanacak kredinin, savaş zararlarını karşılayabileceği görüşü vardı. Şubat başında ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'in ağzından Amerikan basını Türkiye'ye 6 milyar dolarlık hibe, 15-20 milyar dolarlık kredi önerildiğini açıklamaktaydı. ABD ile sağlanacak işbirliğinin IMF destekleme anlaşmasına da yeni bir şekil verme konusunda etkili olacağı düşünülmektedir. Yapılan açıklamalar doğrultusundaki beklentilerde, yaklaşan savaşın olumsuzluklarına rağmen iyimserlik vardı.

İkinci aşamadaki gelişmeler, savaş başladıktan sonra Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ve yabancı kuvvetlerin de Türkiye'de bulunmasına izin verilmesini öngören Başbakanlık tezkeresinin TBMM'ye sunulmasını izleyen süreçte yaşandı. Söz konusu belgenin kabul edilmemesi sonucunda ekonomide dengeler bozulmaya yöneldi. İlk aşamada mali piyasalarda hareket başladı. Döviz, faiz yükselme yönünde, borsada işlem gören değerler konusunda ise endeks, kayıplarla tepki başlattı. Zaten bu arada, bir uluslararası rating kuruluşu olan Fitch, Türkiye'nin uzun vadeli döviz ve TL cinsinden notlarını B'den, -B'ye düşürdü. Bu yöndeki tutumun nedeni, artan kamu kesimi açığının nasıl kapatılacağına ilişkin kaygılarla açıklanmaktaydı.

Savaş sırasında ABD'nin Türkiye'den aradığını bulamaması ile gerginleşen ilişkiler ve ekonomik yansımaları, daha sonraki gelişmelerde bir üçüncü aşamayı oluşturacak şekilde yeniden değişmeye yöneldi.

Türk hava sahasının müttefik güçlerin kullanımına açılmasının ardından Türk hükümetinin Irak'ın kuzeyindeki gelişmeler karşısında müttefiklerin tercih ettiği şekilde politika izlemeye yönelmesi, Bush'un savaş bütçesinden Türkiye'ye de bir milyar dolarlık bir payın ayrılmasına yol açtı. Bir milyar dolarlık bir kredinin beş yıl vadeli 8,5 milyar dolarlık bir krediye dönüşmesi mümkündür. Savaşın sonuna doğru ortaya çıkan bu yeni gelişmeler, bir anda kısa bir süre önce ekonomide toplanmış olan bulutların dağılmasında önemli rol oynadı. Daha sonra bu yöndeki gidiş, savaşın öngörülenden daha kısa sürmesi ve Irak'ın yeniden yapılandırılması tasarıları altında yeni bir sürecin başlamasıyla daha da pozitif bir görünüm kazandı. Günümüzde, Irak'ın yeniden yapılanmasına yönelik plan ve programlar hazırlanmaktadır. Bu faaliyetler, bütün dünya ülkeleri tarafından ilgiyle

izlenmektedir. Ancak, başta ABD olmak üzere bazıları ve yine Türkiye, bu faaliyetlerin daha içinde olacak şekilde yer almak istegindedir.

Sonuç

Bir süreden beri şirket iflaslarının arttığı, işsizlik oranının büyüdüğü, yatırımların durakladığı, gelirlerin azaldığı, buna karşılık akaryakıt fiyatlarının sürekli olarak yükseldiği ABD’de savaş harcamalarının ekonomik canlanmaya yakın bir gelecekte öncülük etmesi beklenmektedir. Özellikle savunma, ilaç ve gıda sanayinin diğer sanayileri arkasından sürükleyeceği düşünülmektedir. Savaşın ABD açısından maliyetinin yüksek olduğu bilinmekle birlikte, bu maliyetin büyük bir bölümünün Körfez Savaşında olduğu gibi Irak tarafından karşılanacağı tahmin edilmektedir. Kaldı ki ABD Irak’ın petrol gelirleri üzerinde söz sahibi olma durumundadır. Ayrıca, petrol fiyatlarının düşmesi de olumlu etkiler yaratacaktır. OPEC ülkelerinin geçtiğimiz Nisan ayında Venezuela’da yaptıkları toplantıda aldıkları kararlar doğrultusunda üretimde kotalar arttırıldı ve petrol fiyatı varil başına 24 dolara geriledi. Bu olumlu gidişin Amerikan ekonomisinde çok önemli bir yere sahip olan borsanın da canlanmasında rol oynadığı bilinmektedir. Öte yandan, Amerikan şirketlerinin Irak’ın yeniden yapılandırılmasından büyük kazançlar sağlayacağı, Amerikan yönetiminin de bundan böyle petrol fiyatlarının belirlenmesinde büyük önem taşıyacağı anlaşılmaktadır. Irak, petrol rezervleri açısından Suudi Arabistan’dan sonra dünyanın ikinci büyük ülkesidir. Irak petrol kaynaklarının bir başka özelliği de dünyanın işletme bakımından en ucuzlarından birisi olmasıdır.

Türkiye açısından ele alınacak olursa, savaşın sona ermiş olması lehteki en önemli gelişmedir. Irak bizim komşumuzdur ve başta ticaret gelmek üzere ödemeler bilançosunun bütün kalemleriyle ilgili pozitif gelişmeler sağlanması mümkündür.

Yeniden yapılandırma aşamasında, öncelikle gıda, çimento, demir, çelik başta olmak üzere çeşitli mal ve hizmet ihracatının artacağı söylenebilir. Ayrıca, ucuzlayan petrol fiyatları ithalat maliyetlerini düşürmektedir.

Yeniden yapılanma sonrasında Irak’ta oluşturulması beklenen demokratik yapının serbest ticaret ve piyasa ekonomisi uygulamalarına olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Bu durum, Türkiye’nin Irak’a

yapacağı ihracatın daha da artacağını düşündürmektedir. Ayrıca, dış ticaretteki olumlu gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan ekonomik canlanmanın sermaye piyasasına aksedebileceği söylenebilir. Bu koşulda döviz kuru istikrarının korunması mümkündür. Ayrıca, reel faizlerde gerileme beklenebilir. Öte yandan, görünmeyen ticaret kapsamında turizm, taşımacılık, navlun, müteahhitlik hizmetlerinden kazanç sağlamak olasıdır. Zamanla Amerikan yönetimiyle aramızdaki soğukluğun da giderilebileceği söylenebilir.

Bütün bu açıklamaların yanında, Irak’a ulaşımın en kısa yoldan Türkiye üzerinden sağlanacağı düşünüülürse, ABD’nin Irak’ta kurmak istediği yeni sistemin bizim için oldukça faydalı olabileceği söylenebilir.

Unprinted Material (Uniform Resource Locator –URL Documents)

<http://www.abhaber.com/nilgun>, <http://www.activefinans.com>,
<http://www.aksam.com.tr>,
<http://www.afinans.com>, <http://www.dbr.com.tr/capital>,
<http://www.dbr.com.tr/ekonomist>,
<http://www.herseyiletisim.com/tt.>,
<http://www.medyatext.com/barometre>,
<http://www.para.numara.com.tr>.

Irak Savaşı Sonrasında Türkiye'nin Dünyadaki Konumu

Sedat ERGİN
Hürriyet Gazetesi
Ankara Temsilcisi ve Köşe Yazarı

23 Mayıs 2003, Çankaya
Üniversitesi Mavi Salon

Geride bıraktığımız 3-4 ay içinde ABD'nin Irak'a dönük savaş planları, bu planların Türkiye ile ABD arasında müzakere edildiği, ardından Amerika'nın savaşı açması, savaşın kısa bir süre içinde sonuçlanması, sadece Türk-Amerikan ilişkilerinde bir takım sonuçlar yaratmakla kalmadı, aynı zamanda bütün uluslararası sistem üzerinde büyük çatlaklara, kırılmalara neden oldu.

Birleşmiş Milletler sistemi, insanlığı, iyi kötü, 20. yüzyıldan 21. yüzyıla taşıyabildi. İşlevleri, (ne kadar işlevsel olduğu

konusunda tartışma olsa bile) tartışmalı da olsa uluslararası camiaya bir çerçeve sunabiliyordu. Ancak bugün BM sistemi çok ağır bir yara almış durumda. Çünkü, Amerikan Yönetimi, BM kararına ve meşruiyetine ihtiyaç duymadan, kendi yaptığı tefsirle, tek başına savaş kararı aldı ve uyguladı. ABD'nin bu tutumu BM'ye çok büyük bir hasar verdi. Bu savaştan yaralı çıkan kuruluşlardan biri BM oldu.

NATO içinde de büyük bir çatlak oluştu. Örneğin, NATO'nun Irak konusunda antlaşmanın beşinci maddesinin işletilmesi suretiyle Türkiye'nin yardımına gelmesi konusu gündeme geldiğinde, bazı NATO müttefikleri (bunlar NATO'nun Fransa, Almanya, Belçika gibi önde gelen ülkeleri) NATO Antlaşmasını Türkiye konusunda işletmekten, yürürlüğe sokmaktan kaçındılar. NATO dayanışması burada ağır bir yara aldı. NATO, başlangıçta ABD'yi desteklemedi ve NATO'da bir çatlak meydana geldi.

Avrupa Birliği içinde de büyük bir çatlak oluştu. Avrupa Birliği ikiye bölündü. Bir tarafta ABD'yi destekleyen İspanya, İtalya, İngiltere ve aynı zamanda bağımsızlığına yeni kavuşmuş ve Avrupa Birliği'ne yeni girecek olan Doğu Bloku ülkeleri yer aldı. Bu grubun karşısında başını Fransa ve Almanya'nın çektiği bir kanat Amerikan yönetiminin Irak'a dönük bu tasarrufuna, savaş stratejisine kuvvetle muhalefet etti.

Amerika'nın Irak stratejisi, hemen hemen değiştiği bütün uluslararası kurumları yaraladı ve bugün ortada ciddi bir enkaz var. Bütün uluslararası kuruluşlar şu an ciddi bir sarsıntı geçiriyorlar. Bir kısmı kendi kimliğini yeniden tarif etme arayışı içinde. BM sisteminin nasıl işleyeceği konusunda,

yeni dönemde ciddi soru işaretleri var. Bu haliyle baktığımızda uluslararası sistem içinde büyük bir belirsizlik var. Türkiye'de kendini bu belirsizlik ortamı içinde buluyor.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra tek küresel güç olarak kalan ABD'nin, böyle bir emperyal anlayışla uluslararası hukuku hiçe sayarak, tümüyle dilediği gibi hareket etmeye başlaması, uluslararası ilişkilerde girilen tek kutuplu yapının önümüzdeki dönemde ciddi sorunlara, sancılara sahne olacağını gösterdi.

Şu aşamada henüz Amerika'nın, bu gücünü uluslararası sistem içinde dengeleyebilecek bir karşı ağırlık yok. 1990'ların başına kadar soğuk savaş döneminde iyi kötü bir şekilde Amerika'nın ve NATO'nun gücü, Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı tarafından bir karşı ağırlıkla dengelenebiliyordu. Sovyetler Birliği'nin ve Varşova Paktı'nın dağılması, tek kutuplu yapıyı ortaya çıkardı. Bu yetmediği gibi, bir de son dönemde yakından izlediğimiz gibi Amerika'nın tek başına, herhangi bir uluslararası hukuk çerçevesi ile kendini bağlı hissetmeden, "Her istediğimi yaparım" şeklinde emperyal bir davranış içine girdiğini görüyoruz.

Türkiye'nin yeni dönemdeki yerini konumlandırmaya çalışırken, bu konumu böyle bir yapı içinde değerlendirmemiz gerekiyor. Henüz ABD'ye karşı bir karşı ağırlık da çıkabilmiş değil ve muhtemeldir ki belki önümüzdeki on yıllar içinde, ABD'nin karşısına onu dengeleyecek bir yapı çıkmayacak.. Şu an Fransa ve Almanya'nın başını çektiği ve belki biraz Rusya'yı o grubun içine alabileceğimiz arayışlar var. Böyle bir üçlü yapıya sonradan belki Çin de eklenebilir. Ancak bu aktörlerin hepsinin bir arada olacağı bir yapı bana pek gerçekçi görünmüyor. Bu boşluk gözle görülebilir bir süre geçerli olacak. Bir başka deyişle, Amerika'nın uluslar arası sistem içinde bir şekilde dengelenebilmesi, kısa dönemde (önümüzdeki 10 yıl, 20 yıl içinde) biraz zor görünüyor. Dolayısıyla Türkiye için gerçekçi bir değerlendirme yaparsak, bu durumu dikkate alarak, önümüzdeki 10, 20 yıl içinde, Türkiye'nin böyle bir global yapı içinde hareket edeceğini şimdiden tespit etmemiz gerekiyor.

Savaş sonrasında dünyanın tartışmasız en büyük gücü olduğunu çok etkili bir şekilde ortaya koymuş olan ABD ile Türkiye arasındaki ilişkide ciddi bir sarsıntının ortaya çıktığını görüyoruz. Bu sarsıntının nedeni, TBMM'nin 1 Mart 2003 tarihindeki

oylamada, yaklaşık 60.000 dolayında Amerikan askerinin Türkiye'ye gelmesine izin verecek olan tezkereyi kabul etmemesidir. Bu kararın Amerikan Yönetiminde çok büyük bir tepkiye, kızgınlığa yol açtığını biliyoruz. Onlar da kendilerine göre haklı nedenlere dayandırıyorlar kızgınlıklarını. Kendilerine bazı sözler verildiğini, bu sözlerin tutulmadığını, eğer baştan Türkiye gerçekçi ve dürüst bir şekilde işbirliğini daha sınırlı bir çerçevede tutmuş olsaydı, kendilerinin de Irak'a dönük savaş planlamasını farklı bir şekilde yapabileceklerini, ama daha başından itibaren Türkiye'nin kendilerini cesaretlendirdiğini, dolayısıyla onlar açısından bu kadar hayati olan bir konuda son anda ortada bırakılmayı müttefiklik ilişkisiyle bağdaştırmadıklarını söylüyorlar. Amerikan Yönetiminde büyük bir kızgınlık var. Türk-Amerikan ilişkilerindeki bu belirsizliğin ne kadar süreceğini şimdiden kestirebilmek kolay değil, ama eğer 1974 Kıbrıs Barış Harekati sırasında Amerika'nın Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosu ve 1964 tarihli ünlü Johnson mektubunun yarattığı sarsıntıyı bir tarafa bırakırsak, herhalde Türk-Amerikan ilişkilerinde son 50 yıl içindeki en büyük buhrandan, krizden söz edebiliriz.

Türkiye ile Amerika arasındaki ilişkiler, o kısa süreli kriz dönemleri bir tarafa, son 50 yıl içinde iki tarafın da karşılıklı menfaatleri yakın bir işbirliğini gerekli kıldığı için genellikle istikrarlı bir şekilde seyretti. İlk kez Türk dış politikasının üzerine oturduğu yapılardan biri, Amerika zemini sallanıyor şu an. Dolayısıyla bu dönemde Türkiye'nin dünyadaki yeri derken, bugün itibarıyla, Amerika ile ilişkilerin bir belirsizlik gösterdiğini kabul etmemiz gerekiyor.

Bu belirsizlik ne getirdi? TBMM'nin tezkereyi kabul etmemesi, Irak'ta Türkiye'ye dönük bir maliyeti de beraberinde getirdi. Bir kere, Türkiye büyük ölçüde Irak denkleminin dışında kaldı. Yeni bir Irak tasarımı yapılırken, Türkiye, Irak'ta aktif bir şekilde, denklemin içinde olabilme, Irak'taki gelişmeleri yönlendirme yeteneğine sahip olacakken, tezkere reddedildiği için bu yeteneği önemli ölçüde kaybetmiş bulunuyor. Örneğin, Kuzey Irak'ta asker bulunduramıyor ve o bölgedeki gelişmeleri istediği gibi yönlendirebilmesini sağlayacak araçlardan yoksun. Şu an Irak denkleminin bir hayli dışındayız.

Önümüzdeki dönemde Irak'ın nereye gideceği sorusu çok önemli. Bu Türkiye açısından çok büyük olumsuzluklara da yol açabileceği gibi, Türkiye'nin endişe etmesini gerektirmeyecek bir şekilde de sonuçlanabilir. Irak'ta önümüzdeki

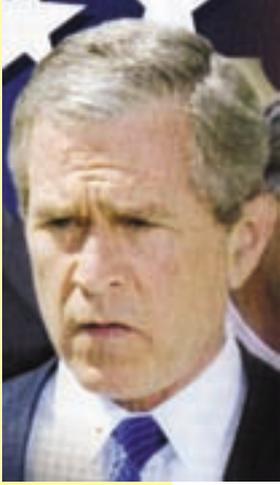
dönemde nelerin olacağı, Türkiye'yi çok yakından ilgilendiriyor. Herhalde, önümüzdeki kısa ve orta dönemde, Türk dış politikasını en çok meşgul edecek, Türkiye'nin en çok başını ağrıttacak konuların başında Irak da yer alacak.

Irak'ın geleceği konusunda bir-iki senaryo yapabiliriz:

Bir iyimser senaryodan söz edebiliriz. Bu senaryoda, Irak'ta herşeyin Amerika'nın tasarımına uygun yani istikrarlı bir şekilde sonuçlanması ve Irak'ta bugünkü kaostan istikrarlı, demokratik bir yapının çok kısa zamanda çıkması durumu bulunuyor. Irak'taki bütün etnik grupların, farklı mezheplerden insanların, hepsinin bir şekilde bir arada var olabilecekleri, dört dörtlük bir demokrasinin, istikrarlı yapının çıkması senaryosu bu. Bunun çok kolay olmayacağını, çok da gerçekçi görünmediğini kabul etmek gerekiyor. Fakat bir şekilde olursa, Amerika'nın Irak'a dönük tasarımı tutarsa, bunun bölge için çok büyük sonuçları olacağını kabul etmemiz gerekiyor. Bir şekilde demokrasiye geçmiş, bazı Batılı müesseseleri kendi sentezini yaparak yerleştirip işletebilen bir Irak; belki tam Batılı anlamda bir demokrasi olmasa bile, demokrasiye yakın bir şekilde Irak halkının kendisini ifade edebildiği bir yapının ortaya çıkması; İran'ı, Orta Doğu'daki ve Arap dünyasındaki bütün ülkeleri etkileyecek. Irak'taki demokrasi egzersizinin serpintileri bir şekilde bütün Orta Doğu ve Arap alemi üzerinde yankı bulacak. Bu olumlu senaryonun gerçekleşmesinin kolay olmayacağını belirtmek gerekiyor.

Bir diğer senaryo, Türkiye'nin yanı başında sürekli bir istikrarsızlık, kaos tablosunun Irak'ta ortaya çıkması ve Türkiye'nin sürekli kaos içindeki bir güney komşusu ile yaşamasıdır. Bu muhtemeldir ve yabana atılmaması gerekir. Irak'ta yaklaşık 30-35 yıllık yoğun bir Baas istibdat rejiminden sonra, kendini ifade edememiş, sürekli bastırılmış olan gruplar birden açığa çıkıyorlar. Irak'ın sosyolojik olarak son derece karmaşık bir yapısı var: Bugüne kadar hep dışlanmış olan Şii nüfusun yaklaşık yüzde 60'ını oluşturuyorlar ve bunlar içinde ciddi anlamda köktendinci gruplar var. Nüfusun yüzde 20'sini oluşturan Sünniler, -ki Baas rejimi büyük

George W. Bush
ABD Başkanı

ölçüde, Sünni egemenliğine dayanıyordu- şu an görünmüyorlar, ortadan kaybolmuş durumdadır ve yeni tasarımda nereye eklenecekleri şu an bilinmiyor.

Bir de Kuzeyde yine önemli sayıda Kürt nüfusu ve bunların iki büyük Kürt partisi var. Ayrıca, sayısını şu an kesin bilemediğimiz fakat önemli sayıda, önemli bir yüzde oluşturduğunu tahmin edebildiğimiz Türkmen grupları var. Bütün bu farklı etnik ya da mezhepsel grupları, bir araya getirip hepsinin demokratik bir yapı içinde, bir arada var olabilecekleri ve birbirleriyle uyumlu olacakları bir tasarımı ortaya

çıkarmak çok güç. Her halukarda federal bir yapı olacak, ama bu federasyon işleyebilecek mi? Pratikte bu sorunun yanıtını bugünden kestiremiyoruz, ama Amerikalıların işinin çok güç olduğu, bu geçişin kolay olmayacağı, şimdiden karşılaşılan örneklerle ortaya çıkıyor. Örneğin, Amerikalılar Mayıs 2003'te geçici bir yönetim ilan edeceklerdi, fakat Temmuz ayına ertelendi. Amerikalılar içteki güçlüklerden dolayı çok temel, kritik kararları alamıyorlar. Dolayısıyla Irak'ta önümüzdeki dönemde Amerikalılar ne kadar mükemmel bir tasarım düşünebilirler; o tasarımı Irak'a oturtabilmeleri zor. Irak'ın statik hesapları, iç dinamikleri, o yapının ayakta kalmasına izin verecek mi? Bu hiç kolay değil. Dolayısıyla Irak'ın geleceği çok büyük bir belirsizlik gösteriyor.

Türk dış politikasının Avrupa boyutunda da belirsizlik var. Türkiye, Avrupa Birliği'ne tam üye olmak istiyor ve Avrupa Birliği Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin tam üyelik adaylığını kabul etti. Ağır da olsa tam üyelik süreci işliyor. Avrupa Birliği, Türkiye'ye bu statüyü verdikten sonra geri de dönüyor kararından. Fakat herşeye rağmen, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olup olmayacağı konusunda da tam kesinlik içinde konuşamıyoruz. Neden konuşamıyoruz? Çünkü birincisi, Avrupa Birliği'nin önümüzdeki dönemde nereye gideceğini iki nedenle bilemiyoruz. 2004 yılında 10 yeni ülke daha Avrupa Birliği'ne katılacak. Sonra sırada Romanya ve Bulgaristan var. Avrupa Birliği'nin bu dalga içinde bu kadar çok sayıda ülkeyi bünyesi içine alması sonucunda, Birlik bunu özümseyebilecek, hazmedebilecek, taşıyabilecek mi? Bu genişleme Avrupa Birliği'nin işleyişini, kurumsal yapısını nasıl etkileyecek? Bunun önce görülmesi, test edilmesi gerekiyor.

İkincisi, Avrupa Birliği'nde, Türkiye'nin tam üyeliği konusunda Avrupa kamuoyunda ve Avrupalı karar vericiler arasında henüz netleşmiş bir çizgi yok. Avrupa kamuoyu, tüm anketlerin de gösterdiği gibi bölünmüş durumda. Türkiye'nin tam üyeliğine özellikle Avrupa solunun, Avrupalı liberallerin, sosyal demokratların sıcak baktıklarını ve entelektüel doğruculuk anlayışı içinde, Türkiye gibi müslüman bir ülkenin de pekala Avrupa Birliği içinde yer almasını savunduklarını görüyoruz. Buna karşılık, Avrupa içindeki muhafazakar ve aşırı sağ grupların, Türkiye'nin tam üyeliğini kolay kolay benimsemeyeceklerini de görüyoruz. Dikkat ettiğimizde, Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin tam üyeliği ile ilgili kararlarının doğrultusunun, belli bir anda, Avrupa'daki siyasi güç dengesinin bu gruplardan hangisinin lehine gözüktüğü sorusu ile çok yakından ilgili olduğunu görüyoruz. 1997'de Türkiye'nin tam üyelik adaylık başvurusu Lüksemburg'daki AB zirvesinde reddedildiğinde, Almanya'da iktidarda bir Hristiyan Demokrat olan Helmut Kohl vardı, benzer şekilde İngiltere'de yine muhafazakar parti iktidardaydı. Ama 1999'a geldiğimizde Avrupa'nın siyasi coğrafyası önemli ölçüde değişmişti. İşçi Partisi lideri Tony Blair İngiltere'de başbakandı. Almanya'da sosyal demokrat olan Schröder iş başına gelmişti. Görüldüğü gibi Avrupa'daki siyasi ağırlığın sağdan sola kayması Türkiye'nin önünü açmıştı. Ama, önümüzdeki dönemde Avrupa'da sarkacın yeniden Hristiyan Demokratlara ve muhafazakarlara doğru gitmesi Türkiye'nin işini zorlaştırabilir.

Ayrıca, Irak krizinin Avrupa Birliği içinde yol açtığı çatlağın da, tamir edilip edilemeyeceğini bilemiyoruz. Bu durumun Avrupa Birliği'nin önümüzdeki dönemdeki işleyişini nasıl etkileyeceğini bugünden söyleyebilecek durumda değiliz. Ama şu tahmini yapabiliriz: Türkiye gecikmeli bir tarihte tam üye de olabilir ya da tam üye olmasa bile özel bir statüyle Avrupa Birliği'ne çok yakın bir çerçevede içinde yani bir şekilde bünyenin içinde olacaktır. Çünkü, Avrupa'nın çıkarları, ekonomik ve stratejik olarak Türkiye'yi tümüyle dışlamayı ve kendi bünyesinin dışında tümüyle bırakmaya izin vermeyecektir. Türkiye, AB'ye hep yakın olacaktır, ama bu yakınlık tam üyeliğe ulaşır mı, yoksa bir özel statüyle mi olur; bugün itibarıyla kimse bunun yanıtını veremez. Dolayısıyla böyle belirsizliklerden söz ediyoruz. Avrupa Birliği cephesine baktığımızda da, orada da bazı soru işaretlerinin bulunduğunu görüyoruz.

Yeniden Türk-Amerikan ilişkilerine dönersek,

Türkiye ile Amerika arasında bugün mevcut olan soğukluğun çok uzun süreli olabileceğini düşünmüyorum. Bir şekilde bu soğukluk aşılacaktır. Şu an itibarıyla büyük ölçüde psikolojik bir sorundan söz edebilmek mümkün. "Bize yardımcı olmadınız, ihanet ettiniz, bizi yanlış yönlendirdiniz" düşüncesi, Amerikan yönetiminde çok hakim. Bir şekilde bu yönetim gidecektir. Bir dönem daha Cumhuriyetçiler ve Başkan Bush iş başında kalsa bile; bir sonraki seçimde yeni bir yönetim gelecektir. Türkiye'de de bir sonraki seçimde muhtemelen yeni bir iktidar gelecektir. Hükümetlerin değişmesi ilişkilerde önemli bir rahatlama getirecektir.

Eğer Amerika önümüzdeki 10, 20 hatta 30 yıl içinde tek başına uluslararası sistemin en belirleyici başat gücü olmaya devam edecekse, uluslararası terörizmle mücadele yine Amerikan dış politikasında önemli bir hedef olarak öncelikli yerini muhafaza edecekse, aynı zamanda bu çerçevede Güney Batı Asya, Ortadoğu, Türkiye'nin bulunduğu coğrafya Amerika için önemini koruyacaksa, -ki, bu varsayımların tutacağını tahmin edebiliriz- bu takdirde Amerika Türkiye'yi bir şekilde, Irak krizi nedeniyle ne kadar kızmış olsa bile yanında tutmak isteyecektir. Bu Amerika açısından coğrafyanın dayattığı bir gerçekliktir. Bir şekilde bugün mevcut olan soğukluk aşılanacaktır.

Ancak Türk-Amerikan ilişkilerindeki en büyük sınav ve çatlak yaratabilecek konu Irak'tır. Bir yandan Irak'ta Türkiye'nin arzulamadığı gelişmelerin ortaya çıkması ve bir yandan da Türkiye ile Amerika'nın Irak'ta karşı karşıya gelmeleri, belki Türk-Amerikan ilişkilerindeki bu düzelmeyi ortadan kaldıracak tek senaryodur. Eğer Türk-Amerikan ilişkileri, Irak'ın geleceği ile ilgili yeni bir kaza olmazsa, kısa dönemde olmasa bile orta dönemde yeniden belli bir istikrar kazanacaktır.

Türkiye, uluslararası alanda, uluslararası sistem içinde çok önemli bir oyuncu olmaya herşeye rağmen devam edecek. Önümüzdeki dönemde Doğu-Batı enerji koridorunun gerçekleşmesi halinde, Türkiye dünyanın en önemli enerji terminallerinden biri olacak. Bu da Türkiye'nin önemini bence bugüne kıyasla daha da arttıracaktır. Amerika bu önümüzdeki 10-20 yıl içinde Ortadoğu ile çok meşgul olacak ve bundan dolayı Ortadoğu ülkeleri karşısında istikrarlı bir rol modeline, yani hem müslüman, hem demokrasi ve piyasa ekonomisinin işlediği, Batılı müesseseleri yaşatabilen bir ülkeye ihtiyacı olacak. Elinde Ortadoğu ülkelerine karşı kullanabileceği

başka hiçbir model yok ve Amerika da bir şekilde bu modeli yaşatmaya mahkum.

Dolayısıyla bütün bunları yanyana getirdiğinizde, jeostratejik konumu, model konumu, önemli bir enerji terminali olması, Türkiye'yi önemli bir ülke yapacak. Türkiye herşeye rağmen, içteki bütün güçlüklerine rağmen, orta ölçekte önemli bir bölge gücü olabilir. Zaten öyle. Türkiye'nin sorunu dış politikadan çok, içte yaşadığı istikrarsızlıklardan, kötü yönetilmesinden, 1990'lı yılları çok kötü bir şekilde değerlendirmesinden kaynaklanıyor. Unutmayalım ki 1990'da Berlin Duvarı yıkıldığında o sırada hepsi Sovyetler Birliği'nin güdümünde olan Demir Perde ülkeleri, geride bıraktığımız 12 yıl içinde çok büyük dönüşümler gerçekleştirip, çok kısa zamanda çok iyi işleyen demokrasiler haline geldiler. Bütün Batılı kurumları inşa ettiler, piyasa ekonomisine geçtiler, enflasyonu çok kısa bir zaman dilimi içinde aşağı çektiler, özelleştirmeyi tamamladılar. Bu ülkelerin hepsi bundan 13 yıl önce Doğu Bloku ülkesi diye adlandırdığımız, komünist idare altında, ciddi insan hakları ihlallerinin olduğu ülkelerdi ve önümüzdeki yıl Mayıs ayında Avrupa Birliği'nin tam üyesi olarak kapıdan içeri girecekler. Türkiye'nin geçen 10 yılı nasıl değerlendirdiğine baktığımızda ise büyük ölçüde siyasetçilerinin beceriksizlikleri ve iç çekişmeler yüzünden hiçbir reformunu tamamlayamadığını, aksine kronik sorunlarını daha da ağırlaştırdığını, çok kötü yönetildiğini ve bu tarihi dönemi heba ettiğini görüyoruz.

Eğer uluslararası alanda bu rolü oynayacaksak, bunun yolu, Türkiye'nin içte istikrarlı olmasından, kendisine çeki düzen vermesinden, artık yönetilebilir, yönetilebilen bir demokrasi haline gelmesinden ve ekonomik reformlarını bir an önce tamamlamasından geçiyor. Eğer Türkiye kendine içte çeki düzen verebilirse, bunu başarabilirse; Amerika'yla ilişkilerin soğuk olması, Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi isteyip istememesi birer tali mesele haline gelecektir. Türkiye'nin dünyadaki konumu, büyük ölçüde içte kendisini iyi idare edip edemeyeceği sorusunda düğümlenmektedir.

Irak Savaşı başlamadan önce Londra'da yapılan savaş karşıtı bir gösteri.

Çağdaş Sosyal Demokrasi ve Türkiye

Kemal DERViŞ
CHP İstanbul Milletvekili
Devlet Eski Bakanı

Çağdaş Sosyal Demokrasi içindeki akımları, sorunları, çözümleri anlayabilmek için, hem Türkiyemize, hem de dünyaya bakmamız lazım. Önce dünya ile başlayıp, sonra da Türkiye'ye dönelim. Bugünkü küreselleşme süreci içinde, ülkemizde yerel tepkilerle ve sosyal demokrasiyle birlikte CHP'nin, aynı zamanda da Türkiye'deki tüm

demokratik solun nasıl bir konumda olduğunu, ne tür sorunlara cevap aradığını birlikte düşünelim.

Batıda, belki de en büyük sosyal demokrat parti Alman Sosyal Demokrat Partisi SPD'dir. Geçenlerde bir CHP heyetiyle birlikte ilk kez Berlin'deki Sosyal Demokrat Parti Merkezine girdim ve girişte kocaman bir Marks ve kocaman bir Engels büstünü gördüm. Aslında Türkiye açısından bu ilginç. Çünkü, Türkiye'de sosyal demokrat bir partinin genel merkezinde Marks ve Engels'i görmek bizi biraz şaşırtır. Bu farka dikkatinizi çekmek istedim.

Bugünün Avrupa Sosyal Demokrasisi, bu arada Alman Sosyal Demokrasisi artık Marksist veya Marksçı bir sosyal demokrasi değil, ama, Marksçı kökenden geldiği de doğru. Yani sosyal demokrasi aslında Marksın başlattığı sol akımın bir parçasıdır, bir boyuttur. O gelenekten geldi, fakat büyük evrimler geçirdi, büyük değişime uğradı.

Bütün bunların ayrıntısına, 19.asrın sonları – 20.asrın başlarına dönmek istemiyorum. Batıda sosyalizmin ve sosyal demokrasinin, Marksizmin tarihi aslında çok ilginç. 2. Dünya Savaşından sonraki döneme bakarsak, bu iki kutuplu dünyada, Batıda piyasa ekonomisinin hakim olduğu bir düzen ve çoğu Avrupa ülkesinde sosyal demokratların da iktidarda olduğu bir dönem yaşandı, özellikle 80'li yıllarda ve 90'lı yılların başlarında. Öbür tarafta da (Sovyet Rusya ve Doğu Avrupa'da) merkezi planlamayı, devlet mülkiyetini ekonomide esas kabul eden sosyalizmin bir modeli vardı ve aslında 20. asrın son 30-40 yılı, bu iki model arasında ciddi bir yarışma, ciddi bir çekişmeyle geçti. Bugünün gençleri bunu yaşamadı, bu gerilerde kaldı. Fakat bizler, özellikle 60'lı yıllarda üniversitelerde olanlar bunu yaşadık. 68 kuşağı o yarışmanın içinden çıktı.

Berlin Duvarı'nın 1989 yılında yıkılmasıyla dünya çok değişti. Bunu sağ politikacılar ve sağ ideologlar, sosyalizmin kapitalizm karşısında yenilgisi biçiminde tanımladılar. Yani Sovyet Rusya çöktü, merkezîyetçi sosyalist model ekonomik refahı, ekonomik büyümeyi yaratamadı. Özellikle Reagan tipi muhafazakar politikacıların batıda öne sürdüğü gibi, bu sistem kapitalizmin başarısı karşısında kendini muhafaza edemedi ve çöktü. Bu bence çok yanlış ve eksik bir değerlendirme. Elbette, Merkezîyetçi Sovyet Modelinde büyük eksikler vardı. Bu eksiklerin en önemli kaynağı da özgürlük eksikliğiydi ve bu özgürlük eksikliği yüzünden tartışma eksikliği, bilimsel yöntemi ekonomik ve sosyal konulara uygulamama eksikliği nedeniyle ekonomide çok büyük hatalar yapıldı. Çok büyük fedakarlıklara, 30 yıl bir süreyle milli gelirin yüzde 40'ını yatırıma ayırmalarına rağmen, istenilen kalitede bir büyüme ve ekonomik refaha ulaşamadı.

Diğer taraftan şunu da görmeliyiz. Bütün 20. yüzyılı kapsayan süreç içinde, vahşi kapitalizm, sağcıların, muhafazakar politikacıların savunduğu kapitalizm de aynen merkezîyetçi komünist model gibi çöktü. Fakat bu çöküş, ani bir çöküş olmadı. Özellikle Avrupa'da, Amerika ve Japonya'da biraz daha az olmakla birlikte, sosyalistlerin ve sosyal demokratların, merkez sol ve soldaki sendikaların, sivil toplum örgütlerinin, siyasi partilerinin önerileri, istekleri çok büyük ölçüde kabul edildi ve sisteme dahil edildi.

Demokratik sosyalistlerin savunduğu ana fikir, sosyal devlet fikriydi. Yani piyasanın tek başına ekonomik ve sosyal sorunları çözemeyeceğine dair bir inanç vardı. Demokratik sosyalizm Batı'da, mutlaka piyasayı düzenleyen, denetleyen, sermaye karşısında bir kamu gücünün olmasını savunan bir ideolojidi. Fakat, Doğu'daki sosyalizmle arasındaki fark, ekonomide piyasa mekanizmasını ve özel mülkiyeti kabul ediyor olmasıydı. Evet, özel mülkiyet olacak, özel girişim olacak, piyasa işleyecek, işletmeler ve kişiler arasında rekabet olacak. Fakat, diğer taraftan da güçlü bir devlet bu piyasayı düzenleyecek, denetleyecek, vergilendirecek, sosyal konularda kamu gücünü kullanacak, sosyal dengesizlikleri düzeltmeye çalışacak ve böylece kapitalizmin, gelir dağılımı ve sosyal adalet üzerindeki ve piyasaların kötü işlemesi açısından eksiklerini dengeleyecek, tamamlayacak ve başka türlü bir model ortaya çıkartacak. Gelişmekte olan ülkelerde, bu gelişmeler daha geç oldu.

Bu asrın başındaki, 1910 yılındaki rakamlara baktığımız zaman, bugün OECD'yi teşkil eden ülkelerde, devletin harcamaları milli gelire oranla yüzde 10 düzeyindeydi. Yani o kapitalist modelde, devletin harcamaları, bütün milli gelir harcamalarında sadece yüzde10'du ve bugün OECD ülkelerinde yüzde 50-55 düzeyinde. Bu çok büyük bir değişiklik. Devletin ağırlığı yüzde 10'dan, yüzde 50-55'e kadar çıkıyor, 20. asrın evrimi içinde.

Batı ülkelerinde yüz yıl önce sosyal demokratların getirdikleri politikalar, sosyal devlet çerçevesinde yaşlılara destek ve emeklilik hakkı ve benzeri haklar yoktu. Parasız ve zorunlu temel eğitim, en azından burslu eğitim hakkı, herkese açık üniversite, herkese ulaşması gereken sağlık hizmetleri, çocukların çalışmasını yasaklayan yasalar, işsizlik sigortası, istihdama dönük politikalar ve tam istihdam hedefine dönük makro politikalar, bütün bunlar, 20.yüzyılın başındaki kapitalist modeli aldığımız zaman olmayan şeylerdi ve sosyal demokratların, partilerin, sivil toplumun ve sendikaların mücadelesi sayesinde piyasa modeline dahil edildi. Benim görüşüme göre, bunlar dahil edildiği için piyasa modeli başarılı olabildi, bu toplumlara büyük sosyal dengesizliklere götürmeden. Bu sayede Batı Avrupa'daki sosyal piyasa modeli, Doğu'daki merkezîyetçi, devletçi modelden daha başarılı bir performans sağlayabildi. Dolayısıyla, Berlin Duvarı'nın yıkılışı sağın zaferidir demek, son derece yanlış bir değerlendirmedir. Aslında Berlin Duvarı'nın yıkılışı ve merkezîyetçi, devletçi sosyalist modelin artık yok olması, özellikle Batı Avrupa'da bir ölçüde demokratların, Amerika'da da Demokrat Parti'nin başarılı çalışmalarından dolayı sosyal demokrasinin başarısıdır. Yani Berlin Duvarı'nın yıkılışı ve merkezîyetçi, devletçi sosyalist modelin artık yok olması, sağın değil, demokratik solun başarısıdır.

Berlin Duvarı yıkılınca, Japon asıllı Amerikalı düşünür Francis Fukuyama, "artık tarih bitti, sağ- sol çatışması tarihe karıştı, büyük ideolojilerin çatışması yok oldu, artık dünya tek tip liberal demokrat sosyal bir modelde birleşti ve tabii tarih şu anlamda devam edecek, her gün yeni bir olay olacak, hergün teknoloji ilerleyecek, bir takım değişiklikler olacak ama eski tarih, yani o büyük çatışmaların, ideolojik çatışmaların tarihi bitti" teziyle ortaya çıktı.

Bu teze katılmıyorum ve nedenini anlatmaya çalışacağım. Avrupa'daki son 10 yılın olaylarına ve siyasal gelişmelerine baktığımız zaman, sosyal demokratların bir bakıma yeni sorunlarla karşı

karşıya kaldıklarını ve biraz siyasal güç kaybettiklerini görüyoruz. 1990'lı yılların başlarında, iki-üç ülke hariç bütün Avrupa'da sosyalist ve sosyal demokrat partilerinin seçim kazandığı bir ortam vardı. Bu şimdi, yüzde 40'a kadar geriledi. Bu neden oldu? Çağdaş Sosyal Demokrasi hangi sorunlarla karşı karşıya ve bu sorunlara nasıl yaklaşıyor?

İki temel sorun kümesi var:

Bir tanesi, devletin çok büyümesi. Devlet harcamalarının milli gelir içindeki payı yüzde50-55'lere, hatta yüzde 60-65 lere kadar çıkmış durumda. Bu harcamaları finanse etmek için, çok yüksek vergiler konuldu. Örneğin; İsveç'te 70'li, 80'li yıllarda gelir vergisinin üst dilimi yüzde 80'e kadar çıkıyordu. Yani, bir insan, kazancının yüzde 80'i kadar gelir vergisi ödemek durumundaydı. Bu çok ağır vergi yükü ve çok büyük devlet, aslında sosyal demokratlara o zamana kadar destek veren kitleler tarafından bile yadırganmaya başlandı. Avrupa'da, devlette çok büyük büyüme olunca, bürokraside bir yayılma ve bürokratik hastalıkların devlet hizmetlerinde daha rahatsız edici duruma geldiğini gözledik. Örneğin; sağlık alanında dar gelirli kapsayan, herkese sağlık hizmeti hakkını veren güzel bir sağlık sistemi vardı. Fakat İngiltere pratiğinde olduğu gibi, bir hasta hastaneye gittiği zaman belki 6-8 saat beklemek durumunda kalıyordu. Devlet, hizmet yükü arttıkça bazı hizmetleri etkin biçimde vermekte zorlanmaya başladı. Fransa'da, özellikle 60'lı yıllarda, üniversite sisteminde çok büyük aksaklıklar, çok büyük yığılmalar gençlerin artan şikayetlerine yol açtı. Sosyal demokrasinin temel başarıları, böyle bir sorunlarla karşı karşıya kaldı. Çok büyümüş devletin etkin çalışmaması, siyasal tartışmalarda sağın ve muhafazakar partilerin kullandığı bir eleştiri malzemesi oldu.

Diğer ve kanımca bundan daha da önemli olan gelişme ise, küreselleşme ile ilgili gelişme. Dikkat ederseniz, her ne kadar sosyal demokratlar, sosyalistler eşitlik, barış, kardeşlik gibi evrensel değerlerin sahibi oldularsa da ve bu evrensel değerlerden yola çıktılarsa da, bu değerlerin pratik hayatta uygulanmasında ulus devletin gücünü kullanmak durumunda kaldılar. Örneğin; piyasayı dengelemek için vergi sistemini ulus devlet uyguluyor. Bankaları, finans sektörünü düzenleyen kurum, ulus devletin bir kurumu. Gelirdeki adaletsizlikleri düzeltebilmek ve tek başına başı boş işleyen piyasaları dizginlemek, daha düzenli bir biçime getirebilmek için sosyal demokrat iktidarlar, çok doğal ve çok doğru olarak kamu

gücünü kullanmak ve kamu gücüne dayanmak durumundaydılar. Fakat, küreselleşmeyle birlikte, özellikle, iletişim teknolojisindeki olağanüstü değişikliklerle birlikte, dünyadaki ekonomik yapı özellikle 80'li yıllardan itibaren çok değişti. Örneğin; taşıma maliyetlerinin son 30 yıl içinde çok düştüğünü ve dolayısıyla dış ticaret

potansiyelinin çok arttığını görüyoruz.

Geçenlerde Bursa'da, Renault Fabrikasını ziyaret ettim. Bursa'da araçların bir kısmı, Meksika'ya ihraç edilmek üzere üretiliyordu. Bursa nere, Meksika nere? Ama taşıma ücretleri artık dış ticaret hesaplarında önemli bir yer tutmuyor. Dolayısıyla dünyada dış ticaretin toplam üretim içindeki payı, giderek artıyor. İşin bir boyutu bu.

İkinci boyutu, üretimin küreselleşmesi. Bugün, dünya sanayi üretimine baktığınız zaman, bunun yaklaşık yüzde 35'ini uluslararası şirketler doğrudan olarak gerçekleştiriyor. Dolaylı olarak hesapladığınız zaman, yani bir takım yan sanayi ile birlikte hesapladığımız zaman, aslında bugünkü dünya sanayi üretiminin yüzde 70'ini çok uluslu şirketler ve küresel sermaye sahipliğinde olan örgütler yönetiyor. Bu çarpıcı bir gelişme.

Diğer bir konu, finans piyasaları. Eskiden dünyada var olan döviz piyasası çok küçüktü. Esas dış ticarete konu olan döviz hacmi ve değişim hacmi, esas bunlara dayalı döviz rejimi önemliydi. Oysa bugün öyle değil, her an milyarlarca, hatta trilyonlarca dolar el değiştiriyor. Bir Japon yatırımcısı anında Meksika veya Türkiye'nin hazine bonosunu alabiliyor. Şili'deki bir emeklilik fonu, Türkiye'de faizler yüksek diye Türkiye'ye girelim diyebiliyor. Bunun hacmi olağanüstü ölçüde arttı. Bankalar uluslararasılaştı. Bugün, dünyada sermaye piyasasına hakim olan bankalar, büyük ölçüde uluslararası bankalardır.

Çoğunun temelinde teknolojik değişimin yattığı bütün bu gelişmeler, klasik ulus devletinin 20. yüzyılın son 10 yılına kadar başarabildiği denetim ve düzenleme görevini çok zorluyor. İki örnek vereyim. Bir tanesi vergi konusu ile ilgili. Diyelim ki, bir ülkede, sosyal harcamaları, sağlık harcamalarını veya eğitimi finanse etmek için vergi artırmak istiyorsunuz. Eğer komşu bir ülke, aynı anda o vergileri arttırmıyorsa, o zaman sermaye sizin ülkenizden derhal komşu ülkeye kaçıyor. Dolayısıyla, ulus devlet sosyal görevini yerine getirmekte güçlük çekiyor. Diğer bir örnek ise finans sektörü ile ilgili. Bunu Türkiye'de de yaşadık. Bankalar aslında döviz piyasalarında açık pozisyon almamalı. Finans sistemi için, bir bankanın dolar cinsinden borç alıp, onu sonra TL cinsinden yatırması büyük bir risk oluşturuyor ve bunu denetlemek gerekiyor. Türkiye'de de bu denetimi yapan BDDK var. Diğer ülkelerde de denetim kurumları var. Bankaların döviz pozisyonunu, bankaların uzun vadeli sağlığı açısından denetleyen mekanizmalar var. Eğer, bu bankalar, uluslararası bağlantılar içinde bu açık pozisyonlarını alıyorsa, örneğin belli bir parayı yurt dışındaki başka bir bankaya yatırıp oradan kredi alıyormuş gibi gözüküyorsa ve açık pozisyonunu o biçimde finanse ediyorsa, o zaman bir ulusal otoritenin, bir Merkez Bankasının veya BDDK benzeri ulusal bir kurumun bunu denetlemesi çok zor, hatta mümkün değil.

Bütün bu nedenlerle, sosyal demokrat devlet veya sosyal demokrat siyasal hareket, bu küreselleşme karşısında güç duruma düşüyor. Çünkü, bir yerde haklı nedenlerle ve geleneksel hedeflerine dönük biçimde kamu gücünü kullanmak istiyor. Fakat, küreselleşen ekonomide bunu yapamıyor veya eksik yapıyor. Bir üzücü örnek daha vereyim, seçim zamanında çok gündeme gelen bir örnek. Amerika ve Avrupa Birliği, ama özellikle ABD, kendi pamuğuna müthiş destek veriyor. Dolayısıyla Amerikan pamuğu, o destek sayesinde dünya piyasasına çok düşük fiyatla geliyor. Bizim Ege'deki veya Çukurova'daki pamuk üreticisi bununla yarışmıyor. Aslında bizim pamuk da çok yüksek maliyetle üretilmiyor ama ABD ve AB'nin verdiği sübvansiyon karşısında yarışmıyor. O zaman Türk ulus devleti ne yapabilir bu durumda? İlk akla gelen gümrük koyarak, dışardan gelen ucuz pamuğa karşı, kendi pamuk üreticimizi koruyalım diye düşünebiliriz. Ama bunu yaparsak, Türk tekstil sanayini, pahalı pamuk almaya zorlamış olacağız. Dolayısıyla, kendi pamuk üreticimizi korurken, kendi tekstil sanayimize zarar vermiş olacağız. Nitekim, Yunanistan, o ucuz Amerikan pamuğunu

alıp, bizim tekstil sanayimiz karşısında haksız rekabet şansına sahip olacak. Bu durumda ne yapabiliriz? Bazen pamuk üreticisine prim verebilir, yani, siz pamuğunuzu ucuza satın, zararına satın, devlet de kasasından aradaki farkı yani o zararı karşılansın deniliyor. Türkiye'nin bunu bir ölçüde yapması lazım ama ne kadar yapabilir bunu? Türk hazinesi, bu borç durumu, bu maliye politikası zorlukları karşısında, ne kadar Türk pamuğunu destekleyebilir. Sorunun asıl kaynağı Türkiye'de değil. Sorunun asıl kaynağı, Avrupa ve Amerika'nın kendi pamuğuna verdiği sübvansiyonda. Bu tür örnekleri verdiğimiz zaman sosyal devlet uygulamasında, ulus devletin bugünkü küresel çağda karşılaştığı zorlukları görüyoruz. Bu, dünya çağdaş sosyal demokrat parti kongrelerinde, parti araştırma gruplarında çok güncel bir konu. Hep birlikte bunu tartışıyoruz.

Bildiğiniz gibi CHP de Sosyalist Enternasyonal'in bir üyesi ve Avrupa sosyalist partileriyle işbirliği yapıyor. Bunları tartışıyoruz. İki konuda da yeni bir yaklaşım, yeni bir politikaya ihtiyaç var. Birinci konuda, genelde bugünkü çağdaş sosyal demokrasinin yaklaşımı şu: Sosyal devletten kesinlikle vazgeçemeyiz, geçmek istemeyiz. Bizim ana hedefimiz sosyal devlettir ve sosyal hizmet açısından dar gelirliyle ulaşmaktır. Fakat, devleti çok büyüttüğümüzde, çok bürokratik bir yapı aldığını da kabul ediyoruz. Dolayısıyla, bazı alanlarda sosyal hizmetleri özel sektör versin, ama devlet dar gelirliye bunun maliyetini, bunun kaynağını sağlasın. Hastane konusunu örnek olarak alalım. Hastane mutlaka devlet hastanesi olmayabilir, özel hastane de olabilir. Ama, her dolda, her vatandaşın ve özellikle dar gelirlinin bu sağlık hizmetine ulaşabilmesi için kaynağı olması, sigortası olması gerekir. Bu sigortayı sağlamak da devletin temel görevidir. Aslında, eğitim için de aynı şey söylenebilir. Bütün eğitim kurumları devletin elinde olmayabilir. Ama, dar gelirli bir öğrencinin, eğer iyi çalışıyorsa ve performans gösteriyorsa, en iyi eğitim kurumlarına erişme hakkını devlet bursla, destekle sağlamalıdır. Devlet, eğitimde hiç bir şekilde gelir dağılımına dayalı ve gelir düzeyine dayalı bir farkı kabul etmesin, buna karşı bursla mücadele etsin. Yani iki sektörde de (eğitim ve sağlıkta) sosyal devlet hedefinden vazgeçmeden, fakat özel sektörü de bu hizmete çekmek, devletin bazen fazla hantal olan bürokrasisini azaltmak, bir ölçüde devletin o açıdan ölçeğini küçültmek, ama aynı zamanda da dar gelirliye bu sosyal hizmetlere ulaşabilmesi için gerekli kaynağı kesinlikle sağlamak için çalışsın. Sosyal devletle ilgili bu yaklaşım, bugün Avrupa

sosyal demokrat partilerinde büyük ölçüde geçerli olan yaklaşım. Bunun ayrıntıları çok tartışılıyor. Tam olarak sağlıkta nasıl olmalı, eğitimde nasıl olmalı, tarımdaki destek nasıl olmalı? Fakat, temel yaklaşımda bir görüş birliği var.

Peki, küreselleşmeyle nasıl başa çıkıp, karşısında neler yapacağız? Daha zor ve henüz pek de çözüm bulunmamış bir alandayız. Bir çok insan, küreselleşmedeki haksızlıkları, dengesizlikleri görünce, tümüyle küreselleşmeye isyan ediyor. Büyük sermayenin önderliğinde oluşan küreselleşmeye ahlaki bir tepkiyle karşı çıkıyor.

Brezilya'da her yıl Dünya Sosyal Forumu toplantıları gerçekleşiyor. Bu ahlaki tepki aslında sol açıdan ve sosyal demokrat açıdan da desteklenen ve anlaşılan bir tepki. Ama, diğer taraftan, iletişim teknolojisindeki devrimi geri çevirmek mümkün değil, yararlı da değil. Kaçınılmaz olarak bu küresel teknoloji, küresel finans piyasaları, ticaret mekanizmaları işleyecektir. Dolayısıyla, küreselleşmeyi reddetmek veya biz istemiyoruz, kapılarımızı kapatıp tek başımıza yaşayacağız demektense (ki bunun pratik olanağı yok), onun yerine, biz geçmişte ulus devlet düzeyinde vahşi piyasayı kamu gücüyle nasıl dizginlediysek, aynı biçimde uluslararası düzeyde de vahşi piyasayı dizginlememiz ve uluslararası düzeyde bunu yapabilecek bir kamu gücünü oluşturmamız gerekir yaklaşımı, bugünkü çağdaş sosyal demokraside ağır basan ve giderek daha fazla destek bulan bir yaklaşımdır. Ama, bu yaklaşımın zorluğu, bu uluslar üstü veya uluslararası kamu gücü nasıl ve nerede oluşacak? Kıta düzeyinde mi oluşacak? Örneğin, Avrupa Birliği düzeyinde mi oluşacak, Birleşmiş Milletler düzeyinde mi oluşacak, Dünya Bankası gibi kurumlar etrafında mı oluşacak, bunlar tartışılıyor. Bu konuda çok kolay, çok kesin bir çözüm bulunduğunu iddia etmek de henüz mümkün değil.

Güncel bir konuya burada bir parantez açarak temas etmemiz gerekiyorsa, Irak Savaşına karşı olan sosyal demokratlar arasındaki tepki, özellikle Avrupa'da niye bu kadar kuvvetli oldu? Niye Londra'da 1 milyon insan yürüdü? Saddam Hüseyin'i sevdikleri için değil, Irak'taki rejime herhangi bir sempati duydukları için değil. Bu insanlar büyük ölçüde, küreselleşen dünyada, artık uluslararası hukuğun, uluslararası dayanışmanın ve uluslararası örgütlerin etkin olması gerektiğine inandıkları için ve maalesef bunu tamamen dışlayan ve Birleşmiş Milletler'in

yetkisini reddeden bir tutum karşısında, bu yeni çağdaş sosyal demokrat uluslararası küreselleşme ideolojisini anlatmak için ya da o ideolojinin verdiği his ve düşüncelerle yürüdü. Bu örneği özellikle Avrupa Birliği'nde çok görüyoruz. Avrupa Birliği, ulus devlet düzeyindeki bir çok yetkiyi artık Avrupa düzeyinde gerçekleştiriyor. Dolayısıyla, sosyal demokratlar Avrupa Birliği'ni, aradıkları kamu gücünü, yeni piyasalar ve yeni teknolojiler karşısında, yeniden daha etkin kılacak bir araç olarak görüyor.

Çağdaş Sosyal Demokrasi Türkiye'de nereye gidiyor?

CHP olarak, biz bu tartışmalara katılıyoruz. Kardeş partilerimizle toplanıyoruz. Örneğin, CHP 2004 Avrupa Parlamentosu seçimlerine, diğer sosyal demokrat partilerle giremeyecek. Çünkü şu anda Avrupa Parlamentosu'nda üye olmadığımız için Türkiye'nin milletvekili seçmesi mümkün değil. Ama, seçim stratejisine, seçimde oluşturulacak bildirgilere, bütün bu çalışmalara katılıyoruz. Bu çok önemli, çünkü bugünkü dünyada sadece kendi içimizde çözüm değil, diğerleriyle birlikte çözüm üretmemiz lazım. Örneğin; eğer Türk pamuk üreticisini korumak istiyorsak, bir şekilde bizim gibi düşünenleri, ABD ve AB'yi, pamuk sübvasyonlarından vazgeçirmemiz lazım. Esas çözüm burada.

Şimdi, Türkiye'deki sosyal demokrat hareketin tarihçesine kısaca bir bakalım. Aslında Türkiye 19. asırda çok farklı bir konumdaydı. Osmanlı İmparatorluğu henüz ulus devlet olmamış ve dolayısıyla bizim 19. asır tarihimiz, Avrupa tarihinden çok ayrı gelişt. Fakat, Cumhuriyetin kurulmasıyla Türkiye'de Avrupa tipi bir ulus devlet oluştu. Atatürk'ün öncülüğünde, hem tarihimiz hem de kendi içimizdeki tartışmalarımız giderek diğer ulus devletlerin tartışmalarına benzemeye başladı.

CHP'nin kökeninde Marksizm yoktur. CHP ilk başta, ilerici, laik, devrimci ama kendini solda tanımlamayan milliyetçi bir partiydi. Yani Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran milliyetçi bir partiydi. CHP'nin giderek kendini merkez solda tanımladığını görüyoruz. Bu, belli bir süreç içinde oldu. Aslında, Atatürk'ün ve arkadaşlarının dünyaya yaklaşımı açısından bu doğal bir gelişmeydi. Çünkü, Atatürk'ün ve arkadaşlarının yaklaşımı değişime, eşitliğe, halkçılığa, adalete çok yakın bir yaklaşımdı. Ama, o günün şartları içinde, bir taraftan Stalin'in, öbür taraftan Hitler ve Mussolini'nin kol gezdiği

bir dünyada, 1920'li, 1930'lu yıllar, aslında sosyal demokrasinin en zayıf, en ezildiği yıllarıydı. O yıllarda CHP'nin ve Türkiye'deki o siyasal hareketin açıktan bir sosyal demokrat çizgide olması beklenemezdi. Kaldı ki, Sovyet Rusya ile sorunlarımız vardı. Toprak sorunlarımız vardı. Acaba Türkiye'ye hakim olmak ister mi kaygısıyla, sola karşı milliyetçi bir kuşku, milliyetçi bir refleks de vardı Türkiye'de.

1965 yılında, o zaman CHP Genel Başkanı olan İsmet İnönü, ilk kez ortanın solundayız dedi ve ilk kez o Kemalist, laik, devrimci, halkçı CHP'yi batılı anlamda siyasal yelpazede solda tanımladı. Ondan sonra, Bülent Ecevit'in Genel Sekreter olması ve ortanın solu hareketinin gelişmesiyle, CHP nihayet 70'li yıllarda siyasal yelpaze ve siyasal düşünce çerçevesi içinde kendini solda bir parti olarak tanımladı. Bazen sosyal demokrat, bazen demokratik sol, bazen ortanın solunda, yani o kavramlar arasında bir çok tartışma da yaşandı. Fakat, açıktan demokratik solda olan bir parti olarak gelişmeye başladı. Dikkat edilirse, bu aslında CHP için 70'li yıllarda büyük bir gelişmeye yol açtı. Seçim kazanamazken, 70'li yıllarda çok ciddi seçim başarılarını elde edebildi. 1977 seçimlerinde yüzde 43 oranında oy alarak 1950'den sonraki tarihinde en yüksek oy oranına ulaştı. CHP, 70'li yıllarda kendini, hem Atatürkçü, hem devrimci, hem laik, aynı zamanda da sol, demokratik sol bir parti olarak tanımladığı zaman, toplumdaki olumlu yanıt aldı. Ondan sonra Türkiye'de darbe oldu, yasaklar geldi. Fakat, hiçbir zaman CHP veya onu izleyen partiler, ondan sonra SHP, DSP gibi partiler, merkez solda, sosyal demokrat veya demokratik sol niteliklerini kaybetmediler. Türkiye, daha çok Avrupa siyasal yapısına benzeyen, solda şu anda CHP, (bir bölünme olmuştu lider düzeyinde, DSP-CHP gibi, ama temelde solda bir büyük sosyal demokrat hareket), sağda da diğer hareketler gibi bir yapıya doğru gitti.

Bizim sosyal demokratlar olarak önümüzdeki görev, bu tarihi evrimi devam ettirmek, bunu yaparken de bu sürecin Türkiye'nin özelliklerini taşıyan yapıya da sahip olmasına dikkat etmektir. Örneğin, Türkiye'de tarım çok önemli. Bir Avrupa ülkesinde, tarım nüfusu yüzde 5 iken, Türkiye'de yüzde 35. Yani, ülkemizin kendine özgü özelliklerini dikkate alarak, aynı zamanda çağdaş sosyal demokratların yöneldikleri çözümleri de benimseyerek, yeniden 2000'li yıllarda, çağdaş Türk Anadolu sol geleneğiyle barışık ve ona dayalı, fakat aynı zamanda sosyal demokrasinin evrensel

değerlerini kabul eden ve onları geliştiren bir sentezi, CHP çatısı altında oluşturmamızdır. Bunda başarılı olursak, sanıyorum Türkiye'deki siyasal yapı çok daha sağlıklı bir hale gelecek ve gerçekten bugünkü iktidara, sağlıklı demokratik bir alternatifin oluşmasında başarılı olacağız. Fakat, bunu henüz başarmış değiliz. Şu anda CHP'ye baktığımız zaman, parti içinde veya parti yandaşlarında, bir taraftan 20'li, 30'lu yıllardan gelen gelenek var. Bu geleneğe sahip çıkmamız, gurur duymamız lazım. Ama, bu gelenek, zaman zaman, özellikle de 2. Dünya Savaşı ve ondan sonraki yaşanan olaylar yüzünden, aslında olduğundan ve Atatürk'ün isteğinden daha devletçi, daha merkezîyetçi, daha sınırlayıcı, yasakçı bir model haline yer yer dönüştürüldü. Dolayısıyla, CHP eşittir devlet, yasaklar, güdüm hissi vatandaşlarımızın bir kısmında devam ediyor. Bunu bir ölçüde aşmamız lazım. Diğer taraftan da, çağdaş sosyal demokrasinin de karşı karşıya bulunduğu sorunları, birlikte çözebilmemiz lazım. Örneğin, sosyal devlet ve sosyal hedeflere sadık kaldığımız zaman ve bunları gerçekleştirmek istediğimiz zaman, bunu en etkin biçimde, en az kaynak kullanarak, en güzel biçimde nasıl yapabiliriz? Bunu araştırmamız lazım. Aslında, CHP bunu "Çözüm 2000" bildirisinde gayet güzel biçimde anlatıyor. Hastane örneğini veriyorum. CHP'nin programında illa da devlet hastanesinde, tedavi olacaksınız diye bir şey yok. Devlet sigortanızı sağlayacak, gerekirse o sigorta kaynağı ile birlikte özel hastanede tedavi olacaksınız. Yani o dönüşümü, CHP büyük ölçüde programında başarmış durumda. Fakat, tabanında ve örgütünde bu modelin pratikte nasıl işleyeceği ve tam olarak benimsenmesi biraz daha zaman alacak. CHP, bu sentezi yani milliyetçi, Atatürkçü gelenekle, sevdiğimiz, sahip çıktığımız bu gelenekle, Avrupa türü çağdaş bir sosyal demokrasiyi birleştirebilirse, çağımıza uygun bir sentezi yaratmış olur. Ama, bu iki akım birleşemezse ve bir bakıma birbirine paralel, hatta birbirine biraz kuşkuyla bakarsa, o zaman o sinerjiyi, o gücü solda yaratamaz. Bugün yaşadığımız tartışmaların kaynağında bu var.

Özgürlük konusuna özellikle gelmek istiyorum. Çağımızda, Türkiye'de, CHP'den daha çok özgürlüklere sahip çıkan başka bir parti olmamalıdır. Biz, geçmişten gelen bir takım korkuları yenerek sonuna kadar özgürlükçü olmalıyız. Fakat, merkezîyetçiliği ve değişimden korkunun izlerini yer yer hala görüyoruz.

Bugün, Avrupa Birliği sürecinde, Türkiye için

Çankaya Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. M. Kamil Mutluer, Kemal Derviş'e teşekkür plaketini verirken.

meclisten geçirdiğimiz bir dizi yasa var. Bu yasalar henüz kısmen uygulanıyor. Bunları biz istedik, biz oy verdik, biz destekledik. Fakat bu yetmez. Aynı zamanda bunun takipçisi olmalıyız. CHP'nin önümüzdeki dönemde o sentezi oluştururken, daha cesur biçimde özgürlükçü olmasında büyük yarar var. Bu esasen geleneğimizle hiç bir biçimde gelişmiyor. 1924 yılında, Ankara'da Öğretmenler Kurultayı Toplantısında Atatürk öğretmenlere sesleniyor: "Cumhuriyet, öğretmenlerden düşüncesi hür, vicdanı hür, sezgi ve anlayışı hür kuşaklar yetiştirmesini ister". Yani Atatürk, düşünce, vicdan, sezgi, anlayış, hepsi özgür olmalı diyor. Şimdi, böyle bir insanın izin deyip, yasakçı, sınırlayıcı bir devlete sahip çıkmak, esas çelişkiyi oluşturur. Atatürkçülük, hiçbir zaman yasakçı bir ideoloji olmamıştır. Fakat, Atatürkçülüğün yasakçı bir ideolojiye dönüştürmek isteyenler olmuştur.

Bulduğumuz nokta bu. Önümüzdeki görev kolay değil. Sosyal devlete, sosyalist geleneğe sahip çıkmamız. Sosyal adalet olmadan, sosyal denge olmadan, başarılı bir piyasa ekonomisinin olmayacağını anlatmalı ve ikna etmeliyiz. Aynı zamanda, bunu yaparken sosyal devletin hantal, yasakçı ve ağır yük oluşturan bir devlet değil, tersine etkin, vatandaşa gerçekten destek olan, piyasayı bozmadan düzenleyen veya daha iyi işlemlerini hedef alan bir devlet düzenlemesini hedeflediğimizi anlatmalıyız. Bizim devletçiliğimizin, piyasa karşısında, vatandaş karşısında, sivil toplum karşısında bir devletçilik olmadığını, tersine, bütün bu kurumların daha iyi, daha sağlıklı ve herkese daha yararlı olabilmesi için gereken bir devletçilik anlayışının olduğunu özellikle gençlere anlatmalıyız. Somut olarak, bu

sosyal hedeflere nasıl ulaşacağımızı anlatmalıyız. Uluslararası düzeyde de, bugünkü küresel dünyanın gerçeklerini görüp, ona göre hareket etmeliyiz. Artık bazı konuları, sadece ulus devlet düzeyinde halletmemiz mümkün değil. Türkiye büyük ve güçlü bir ülke ve diğer ülkelerle, diğer sosyal demokrat hareketlerle birleşip, bu sorunları küresel düzeyde çözmeye yönelik çabalara katılmalı, bu çabalar içinde var olmalı.

SORU – CEVAP

Soru : Tüm parti programlarının birbirine benzediği bir dönemde, günümüz sosyal demokrasisi ekonomik, sosyal, siyasal açıdan ülke sorunlarını çözmeye neler önermektedir?

Cevap : Aslında bütün parti programları yüzeysel olarak belki birbirine benziyor ama temelde, biraz derinlere indiğiniz zaman, birbirine benzemiyor. Fakat, çağdaş demokrasilerde, genelde partiler partili olmayan merkezdeki vatandaş için yarışıyor. Nasıl olsa solda olan bir vatandaş, büyük ihtimalle CHP'ye veya başka bir sol partiye oy verecektir. Sağda da buna benzer bir durum var. Esas yarışma merkezle ilgili olduğu için, doğaldır ki hem solda ki, hem sağda ki partiler daha ilımlı olan bu merkezi yakalamaya çalışır. Ama, temelde programlar arasında ciddi farklar vardır. Sosyal demokrat bir partinin programında, sosyal devlet hedefi diğer partilere kıyasla çok daha ciddi, çok daha köklü biçimde vardır. Parti programında popülist bir söylemle, herkese her şeyi vaat etmek çok kolay. Programı anlamak için gerçekçi çözümlere bakmak gerekir.

Diğer bir konu da Avrupa Birliği. Avrupa Birliği Türkiye için çok önemli bir hedef, ekonomimiz için, yatırımımız için, istihdamımız için çok çok önemli bir hedef. Türkiye'yi gerçekten Avrupa Birliği'nde güçlü, kendi çıkarını koruyan, fakat, aynı zamanda da tümüyle Avrupa'daki standartlara, özgürlüklere uyan bir ülke yapma hedefini CHP son derece samimi ve güçlü olarak taşıyor.

Soru : Güçlü bir ekonomiye geçmeden başarılı bir sosyal demokrasi ortamı olabilir mi? Bu bağlamda güçlü bir ekonominin neresindeyiz?

Cevap : Eğer çok güçlü bir ekonomiye sahipseniz, hızlı büyüyorsanız, o zaman tabii ki gelir dağılımını gözetmek daha kolay. Dar gelirliye, tarıma, küçük çiftçiye, küçük esnafa destek vermek, ihtiyacı olan bütün gençlere burs bulmak daha kolay. Dolayısıyla, çok güçlü bir ekonomide sosyal

demokrat olmak daha kolay. Ama, çok güçlü bir ekonomide değilseniz bile, gene de sosyal demokrat bir yaklaşımın daha sürdürülebilir bir büyümeye yol açtığına inanıyorum. Bizim gibi gelişmekte olan bir ülkede, büyümeye büyük önem vermeliyiz. Bu yıl yüzde 2 büyüyelim yeter diyemezsiniz. Japonya bunu söyleyebilir, Almanya bunu bir ölçüde söyleyebilir ama Türkiye söyleyemez. Türkiye, mutlaka yüzde 7 büyüme hedefine odaklanmalı. Eğer, bu büyüme sürecinde sosyal boyutu unutursanız, sosyal dengeleri koruyamazsınız, gelir dağılımını bozulmaktan koruyamazsınız ve işte o zaman çok ciddi dengesizlikler, ekonomik ve sosyal krizler ortaya çıkar. Benim 80'li yıllarda uygulanan modelde, beğenmediğim, eksik bulduğum taraf aslında bu.

Aslında doğal, sosyal demokrat bir model değildi. Özal, 80'li yıllarda Türkiye'de, çok başarılı bir ekonomik büyüme sürecini başlattı. Türkiye 80'li yıllarda hızlı büyüdü, ihracat hızla gelişti, fakat aynı yıllarda sosyal yapı çok bozuldu, sosyal denge çok bozuldu ve kamu gücü, devlet çok zayıfladı. Çünkü, o anlayış içinde yani sosyal demokrat olmayan bir anlayış içinde, kamu gücünün, devletin çok fazla bir önemi yoktu. Herşeyi özel sektör yapar, herşeyi piyasalar yapar anlayışındaysanız, devlet de bazı şeyleri yapsın ama, o kadar da önemli değil düşüncesinde olursunuz. Türkiye'de, Anavatan Partisi'nin getirdiği anlayış buydu.

Siyasi partiler arasındaki fark, işte bu farktır. Sosyal demokrat bir parti devleti boş veremez. Devletsiz bir piyasanın düzgün işlemeyeceğini bilir. Devletin kurumlarına sahip çıkmak mecburiyetindedir. Çünkü, o kurumlara hedefleri açısından ihtiyacı var. Bu çok önemli bir fark. Ama aynı zamanda, bu devletin etkin olması, vatandaşları ezmemesi, hizmet anlayışıyla vatandaşlara yaklaşması ve özgürlükleri artık kısmaması gerekir. Bu da o sosyal devletin ikinci bir boyutudur. Gelişmekte olan bir ekonomide, bu nedenlerden dolayı aynen gelişmiş ülkelerde olduğu gibi sosyal demokrat olmakta yarar vardır. Uzun dönemde ekonomiye de büyük yararları olacaktır. Sosyal demokrasi sadece bir dağılım, sadece bir hakça gelir dağılımı meselesi değil, aynı zamanda sağlıklı, sürdürülebilir, ülkeyi krize sokmadan düzenli bir büyümenin teminatı olmalıdır.

Bu konferans Çankaya Üniversitesi Ekonomi Topluluğu tarafından 6 Mayıs 2003 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

Ceza Adaletinin Anatomisi

Hukuk, kavramlar ve soyutlamalarla dile getirilmekte, gerekçelendirilmekte ve somutlaştırılmakta ise de, kurallarından biri ihlâl edildiğinde cezalandırılan ve cezaevine konuların bir kavram değil, bir insan olduğu unutulmamalıdır.

Bir kavram ne denli yüceltilirse yüceltilsin, anlamı, kavramın bireysel varlıkların deneyimlerine ilişkin sonuçları gözlenerek irdelenmeli; ve hukuk bilgisinin, uğruna hukuk yaratılan kişiler/toplum göz ardı edildiğinde, çok az şey ifade edeceği bilinmelidir.

Hukuk ilmi, dikkatini yalnızca hukuk kurallarının incelenmesi ve açıklanması üzerine odaklanmakla yetinemez. "Hukuk" ile sosyal koşullar ve kültürel realiteler arasındaki dinamik ilişkiler ve etkileşim süreci de inceleme kapsamına alınmalı; sorunlara gecekondü türü yaklaşımlardan kaçınılmalıdır.

Günümüzde ise yargılamanın uygun yönetimi ile bu süreçte rol alan kişilerin pratiği, bu süreci düzenleyen hukuk kurallarının teknik mükemmelliğinden daha fazla önemlidir. Unutulmamalıdır ki, kişi haklı olduğu davasını kaybedebileceği gibi suçlu kişi de (örneğin davası zamanaşımından düştüğü için) ceza görmeyebilir. Bu bağlamda, yargılama usulündeki kurum ve araçların adaletin gerçekleşmesine ne derece yardımcı olduğu; mahkeme kararlarının usuldeki rafine kavramlar sonucu daha mı adil olduğu gibi sorular gündeme gelmektedir. Yargılama süreci gerçekte akademisyenlerin eserlerinde işlediği mantıksal soyutlamalardan üretilmiş kesin sonuç sağlayan bir normlar kümesi değildir.

Yargılama sürecinde yer alan aktörler; hâkimler, taraflar, avukatlar ile yardımcı personelden oluşmaktadır. Bu kişiler, ne soyut yaratıklar ve ne de benzer mekanik kuklalardır. Her biri kendi bireysel ve sosyal dünyasında, duygu, düşünce, ilgi alanları ve alışkanlıkları (bazen de kötü alışkanlıkları) olan kişilerdir. İşte tüm bu kişilerin ilişkileri ile oluşan ve her adliyeeye özgü olan "adliye kültürü" zaman zaman sorun kaynağı olabilmekte; yargılama sürecini etkileyerek yargılama hızını yükseltebilmekte(!) veya yavaşlatabilmektedir¹. Bu durumda, yargının uygun işleyişinde, de-facto uygulama, yasalardan daha önemli olmakta; usul

hukukunda seçenek ve takdire yer veren fırsatlardan yararlanan aktörler, norm uygulamayı, amaçlanan tam tersi istikamete yönlendirmekte veya deforme etmektedir. İşte aktörlerce sistemde sergilenen bu durum, mükemmel detay çalışmalarına karşın adalet sarayı mimari projesindeki, irrasyonel rüzgarların girmesine olanak veren, açık pencerelerdir. İşte bu pencereler nedeniyle Hukuk Usulü 22 kez, Ceza Usulü ise 26 kez tadilat görmüştür.

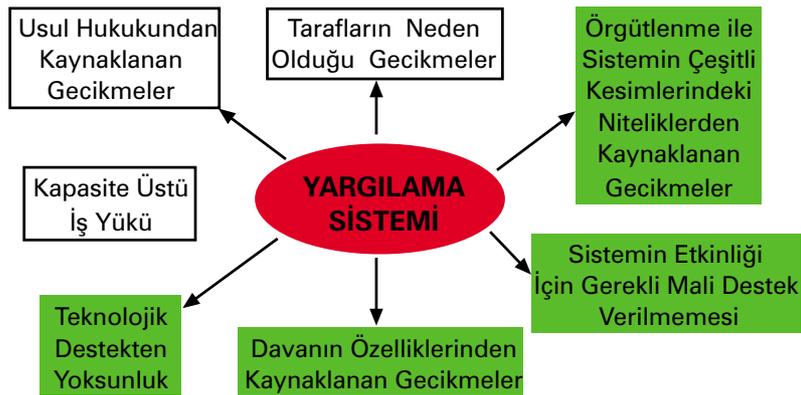
Dr. Mustafa T. YÜCEL, LL.M., JSD
Çankaya Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Evrensel Bir Sorun: Yargıda Gecikme

Genelde yargının etkin ve kaliteli hizmeti makul süre içerisinde sunabilmesi için yargıda gecikmeye özgü aşağıdaki şemada yer alan nedenler üzerinde durularak her birine özgü etkinin en aza indirilmesi için dinamik bir yaklaşım sergilenmelidir.

Suçun Bedeli

Yargıda Gecikme Nedenleri

Kamu düzeni ve güvenliği açısından ölçülmesi yapılacak bir parametre ise, Türkiye'de işlenen suçların faturasıdır. Ceza adaleti sistemi (kolluk,

savcılık, ceza mahkemeleri ile ceza infaz kurumları) harcamaları; alarm ve güvenlik sistemleri ile özel koruma; çalınan malların değeri; terör kurbanları yakınlarının maruz kaldığı yoksunluklar, şiddet suçları mağdurlarının tedavisi; sönen hayatların ekonomik faturası; suç oranı yüksek semtlerin/bölgelerin boşaltılması, iş yerlerinin kapanması ve işçi çıkartılmasının tahmini faturası toplamının, milli savunma harcamalarından büyük olacağına kimsenin kuşkusu olmamalıdır. Bu bağlamda, suç olgusu bir numaralı ekonomik sorun olma istidadındır. Bu konuda yaklaşık bir fikir vermek üzere ceza adaleti sistemine ayrılan mali kaynakların (\$) gayri safi milli hasılaya oranı bakımından on ülkeye ilişkin verilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Ülke ismi	Kaynaklar (Milyar-\$)	GSMH (Milyar-\$)	Kaynaklar/GSMH %
Danimarka	0,632	68,8	0.9
Finlandiya	0,554	62,3	0.9
Fransa	1,976	724,2	0.27
Hollanda	1,824	175,3	1.04
Norveç	0,430	69,7	0.6
Portekiz	0,046	27,4	0.1
İsveç	0,941	114,4	0.8
İsviçre	0,103	135,0	0.07
ABD	52,499	4,185,4	1.23
Türkiye	2,450	192,3	1.27

Her ülkeye özgü muhasebe ve sayım sonucu beliren farklılık nedeniyle küresel düzeyde karşılaştırma yapabilmek zor ise de, genel bir gözlemlerle ceza adaleti sistemine ayrılan GSMH oranının %1-2.5'i geçmediği belirtilmektedir.

Ceza Yargılaması

Ceza mahkemelerince yıllar itibarıyla verilen kararlardaki beraat oranlarının diğer ülkelere oranla oldukça yüksek bir oran sergilemesi karşısında ceza adaleti sisteminin ilk evresi olan hazırlık soruşturmasının ayıklama işlevini yeterince yerine getirmediği görülmektedir. Bu sonuç kötü bir işlemecilik örneği oluşturmaktadır.

Ülkemizde, 1959 yılındaki %23.88 olan beraat oranının 2001 yılında %17.66'ya düştüğü görülmüş ise de, mahkumiyet oranının İsveç'te % 94.7 (1988) Fransa'da %98.9 (1982) ve Japonya'da % 99.9 (1992) olduğu göz önüne alındığında; Türkiye'de beraat oranının çok daha aşağıya çekilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, "itham yüzdesi"nin düşürülmesi ve hazırlık soruşturması evresinde Cumhuriyet Savcılarının rol ve işlevinde

insan haklarına saygınlık içinde etkinliğini sağlamak üzere;

- Takipsizlik kararı verilecek işler açısından "ayıklama" işlemine özen gösterilmesi,
- Takipsizlik kararı verilen işler hakkında kolluk görevlilerinin periyodik toplantılarla bilgilendirilmesi,
- Polis ve Jandarmaca kanıt toplamadaki yetersizliklerin giderilmesi; biyolojik kanıtın önemi bilinçlendirilerek DNA bilgi bankası oluşturulması,
- Kamu davalarının kıdemli Cumhuriyet Savcılarında oluşan bir ekip incelemesinden geçirilerek "yeterli delil" olmadıkça kamu davası açılmaması ilkesine işlerlik kazandırılması,
 - Kamu davasının sonuçları hakkında savcılık ve kolluk arasında bilgi akışının sağlanması,
 - Pilot projelerle savcılıklarda kolluk görevlisinin veya kollukta Savcılarının çalışma imkânına kavuşturulması,
 - Savcılık ve kolluk arasında düzenli istişarenin kurumsallaştırılması,
 - Savcılıklarda düzenli görev analizlerinin yapılması,
 - Adliyelerde halka açık mekanların düzenlenmesi ve halkla direkt ilişki içerisinde olan kişilerin eğitimi,
- Adliyelerde can güvenliğinin sağlanması (Adana ve Sultanahmet adliyelerinde klasikleşen görüntülerin giderilmesi),
- Ceza adaleti sistemi hakkında sanık, tanık ve mağdurlar için bilgilendirme broşürleri yayınlanması ve hizmetleri karşılığın ödenmesi ötesinde tanıklara teşekkür edilmesi,
- Metropol adliyeri savcılıklarında iş türlerine göre "özel bölümler" (örneğin; ekonomik suçlar bölümü) oluşturulması,
- Metropol/iş yükü fazla olan Savcılıklarda profesyonel nitelikte "idari bir müdürlük" oluşturulması (endüstri mühendisleri/işletme uzmanlarının artık bu birimlerde görev almaya başlaması),
- Savcılıklarda "ekip çalışması" ruhunun geliştirilmesi, hizmet içi eğitim programları ile bilgilendirmeye süreklilik kazandırılması,
- Farklı türdeki davaların çözümlenmesi için özellikle DGM Savcılıkları arasında bilgi alışverişi sağlanması,
- Kalitenin yükseltilmesi için Savcılık ve Kolluk arasında gerekli olan yakın işbirliği ve iletişimin (en yakın zamanda elektronik ortamda) ceza

Mahkemesince iptal edilen hükümleriyle de kanıtlandığı üzere, bu son af kanunu en kötü teknisyenlik örneği olmakla kalmayıp, sözde erteleme yanı ile “yargıdaki kırtasiyeciliği” de yoğunlaştırmıştır. Soruşturması/davasası ertelenen 400.000 zanlıdan beş yıl içerisinde yeniden suç işleyenlerden kesinleşen mahkumiyeti olanlar hakkında ertelen işlerin takip edilebileceğini düşünebiliyor musunuz? Geçen zaman içerisinde kanıtların/tanıkların bozulması/ölümü üzerine inşa edilecek yargılamadan ne verim beklenebilir ki? İşte kırtasiyecilik yaratma ötesinde işlev ve anlamı olmayan böyle garip bir yasanın toplumsal zararı, afın çıkarılanların işledikleri yeni suçlarla, ürkütücü boyutta olmuştur. Salıverme öncesi kendileri için hiçbir hazırlık yapılmayan ve salıverildiklerinde de toplumsal rehberlik ve destekten yoksun kalan bu damgalı kişilerin yeni kurbanlar yaratması oldukça normal görülmelidir. Anormal olan ise, 57. Hükümetin bu kriminolojik gerçeğe gözlerini kapaması idi. İşte bu bulgular karşısında “Şiddet Suçları Mağdurlarına Tazminat” verilmesinin yasal bir zemine oturtulması, yeni mağdurların mağduriyetlerini azaltmak bakımından sosyal bir zaruret haline gelmiştir.

Afın salıverilen hükümlülerden bazılarının tretmana ihtiyaçları olmadığı gibi ilerde suç işleme olasılığı da zayıf bulunmaktadır. Bu bağlamda, seri katiller örneğinde olduğu gibi akıl hastalığı ürünü olan şahsa karşı işlenen suçlar dışında kalan, adam öldürme suç faillerinin mükerrirlik oranı oldukça düşük bulunmaktadır. Buna karşılık mala karşı suçlar ile sapıklık derecesindeki cinsel suç faillerinin kısa süre içinde cezaevine avdet ettikleri gözlenmekte ve genelde bunlardaki mükerrirlik oranı oldukça yüksek olmaktadır. Bu oran bazı ülkelerde %50’yi bulmaktadır. Nitekim, 1803 sayılı Af Kanunundan yararlanan hükümlülerden cezaevine dönen 4463 kişiden büyük miktarının mala karşı suç işleyenler olduğu rahatlıkla belirtilebilir. Araştırma sonuçlarına göre, önceki suçluluk sayısı, yaş, büyük kentlerde yaşam, mala karşı suç işleme gibi faktörlerle mükerrirlik arasında bir ilişki saptanmıştır. 1/6/2000 tarihi itibarıyla Adalet Bakanlığı Adli Sicil veri tabanı taramasında, 1994 yılında hakkında ceza fişi oluşturulan 480.289 hükümlüden %19.5’inin (94.074) 1994-1999 yıllarında birden çok suç işlediği ve ortalama suç sayısının iki olduğu saptanmış, bunların %6.7’si hapis ve para cezasına, %52.6’sı para cezasına ve %40.5’i de hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edildiği görülmüştür. Kriminolojik bir bulgu olarak, toplumda işlenen suçların %15-25’inin eski cezaevi hükümlüleri tarafından işlendiği

görülmektedir. Nitekim, diğer af yasalarında olduğu gibi 1803 sayılı Af Yasası (1974 yılı) ile boşalan cezaevlerinin yeniden dolduğu görülmüştür:

Yıl Sonu İtibariyle Cezaevi Nüfusu

Yıllar	Hükümlü	Tutuklu
1973	27210	25835
1974	5101	18417
1975	13063	21134
1976	17274	23550

Hükümlü ve Tutukluların Ceza İnfaz Kurumlarında Tretmanı

Ceza yaptırımları sisteminde yer alan ve para cezasının tersine "eşitlikçi" bir ceza olan hürriyeti bağlayıcı ceza, en pahalı yaptırım türüdür. Salıverilen hükümlülerin yeniden suç işlemesini önlemek açısından da diğer yaptırımlardan daha başarılı değildir (yaptırımların ikamesi teorisi). Ne var ki, bu yaptırım türü, ceza süresince halkın zarar görmesini önlemekte ve ciddi suçlar için bireylerin ölç alma ihtiyacını karşılamaktadır.

Disiplin gücüne özgü mekanizmalardan doğan ve tarihsel pratiği olan cezaevleri bakımından Türk infaz siyaseti ve pratiğine özgü, infaz personeline mal olmuş rasyonel ve gerçekçi misyon ifadesi ve ilkelerine Tüzük ve Yönetmeliğe serpiştirilmiş bazı hükümler dışında yer veren resmi bir belge yoktur.

Çağdaş cezaevi yönetiminde, emniyet ve güvenlik gereklerinden ödün vermeksizin yapılacak “adil işler” bağlamında, çalışan personel arasında uyum ve ekip çalışması, iletişim ile karar alma süreçlerine katılımın sağlanması öncelikli konulardan olmalıdır. Ne var ki, Cezaların İnfazı Hakkındaki 647 sayılı Kanunla (1965) getirilen ekip çalışması ile kurullarca karar verilmesi esprisi işlevsel bir niteliğe kavuşturulamamış, gerekli kültürel değişim sağlanamamıştır.

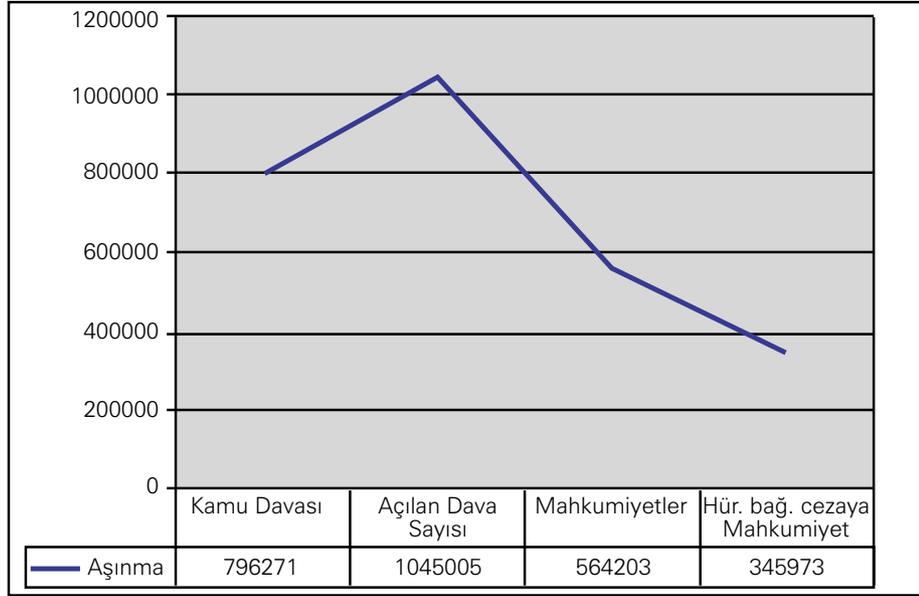
Son zamanlara kadar ciddi nitelikte hizmet öncesi eğitimi/okulu olmaksızın üniforma ile gardiyan olan personel, görev için mücehhez olmadığından, işin ilginç yanı, ülkemizde kriminoloji ve penoloji (mahpusların tretmanı) dallarında ders verebilecek akademisyen de yok denecek derecede az olduğundan, hizmete ehil personel bir sorun olarak varlık göstermektedir. Bu konumdaki personelin hizmette sağlayacağı artılar yerine eksiler

olacak, mahpusların oluşturduğu alt-kültür onları da saracaktır. İşte, bu durumda (özellikle tehlikeli suçlular için) cezaevi mimarisi, mahpusla gardiyan arasındaki ilişkiyi en aza indirecek biçimde tasarlanmıştır. Başka gerekçeyle inşa edilen F tipi cezaevleri bu koşula uyarlı bir uygulama sergileyebilecektir. Ne var ki, hiç bir penoloji

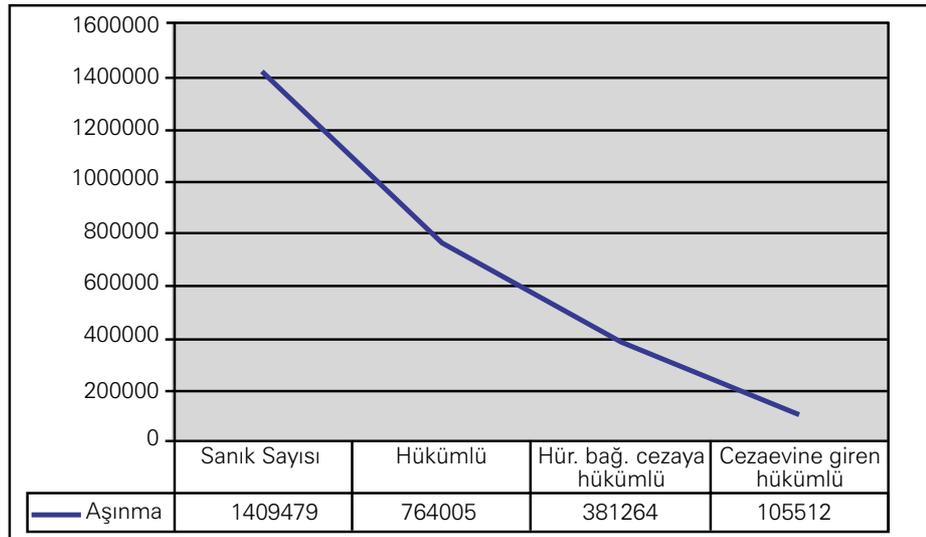
öğrencisi, insani temasın özellikle tehlikeli suçlular için ne derece önemli olduğunu yadsıyamaz. Öte yandan, aşağıda sergilenen ceza adaletindeki aşınma eğrisi ceza siyasetine yer eden bazı klişelerin yeniden sorgulanmasını gerektirmektedir. Türk halkı bu dogmatik mahmurluktan hukukçularıyla birlikte uyandırılmalıdır.

2000 yılı Ceza Adaleti Sistemindeki dava/sanık/hükümlü sayılarına göre aşınma eğrileri

1) Dava sayısına göre aşınma eğrisi

2) Sanık/hükümlü sayısına göre aşınma eğrisi

Mahkum olan sanık/toplam sanık:0.5 **Cezaevine giren hükümlü/toplam sanık:0.07**
Hapis cezasına hükümlü/hükümlü:0.4 **Cezaevine giren hükümlü/hükümlü:0.1**

Türk halkı, bu verilerin vurguladığı üzere, sosyolojik ve istatistiksel gerçeklerden yoksun sanal bir ceza siyaseti sarmalında can ve mal güvenliği arayışına mahkum edilmiştir.

Ülkemizde, hükümlü ve tutukluların depo edildikleri cezaevlerinin ne türden bir amaca hizmet için var oldukları konusunda akademik zihni patinajlar dışında gerçekçi ve rasyonel bir yanıt bulmak zordur. Şimdiye dek, kriminoloji ve penoloji diye adlandırılan bu bilim dalına özgü hukuk/sosyoloji fakültelerinde ciddi bir eğitime tanık olunamamıştır. Ülkemizde bu konu, bir bakıma dogmatik ceza hukukçularının eline terk edilmiş durumdadır. Ne var ki, sosyolojiden soyutlanmış dogmatik boş olduğu gibi dogmatikten soyutlanmış sosyoloji de kördür. Bu açıdan bakıldığında, cezaevi sorunu, yalnızca mekan sorunu olmanın ötesinde girift bir sorun olarak algılanmalı, yapılan düzenlemelerin bütünü nasıl etkileyeceği ve bütünün yapılan düzeltmeyi nereye kadar hazmedebileceği de göz önüne alınmalıdır.

Öte yandan, cezaevinin bizatihi kendisi zaman zaman konuklarına zarar verici nitelik taşıdığından, eğitimle, giderilmesi imkânsız gibi gözükken bu zararın sınırlandırılması ve minimuma çekilmesi hedeflenmelidir. Bu doğrultuda kamuoyunda etkileşim sağlamak amacıyla Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün yeniden yapılanması bağlamında multi-disipliner nitelikte, gönüllü kuruluşlar ile mesleki kuruluş temsilcilerinin katılımı ile bir İnfaz Şurası oluşturulmalıdır.

Ceza infaz kurumlarını rehabilitasyon/yeniden eğitim kurumlarına dönüştürme sürecinin uzun soluklu bir uğraş olacağı göz önünde bulundurulmalı ve bu uğraşta Atatürk'ün aşağıda yer alan anıtsal ilkelerini de içeren Avrupa Cezaevi Kuralları bizlere rehber olmalıdır:

1) "Efendiler, cezaevleri sorunu çok önemlidir. Kişisel özgürlüğü kaldırılan vatan evladının ceza süresi sonunda topluma yararlı olacak bir eleman olarak yetiştirilmesi sağlanmalıdır (Atatürk'ün TBMM 4. yasama yılı açış konuşması, 1 Mart 1923).

2) "Cezaevleri haftada bir mutlaka denetlenmelidir..."(Atatürk'ün Cumhuriyet Savcılarına Seslenişi, 9 Ekim 1925).

Stratejik Yaklaşım

Ceza adaletinin etkin ve verimli bir işleve

kavuşturulması aşağıdaki kavramları içeren stratejik bir yaklaşımla sağlanabilir:

1. Geniş anlamda usul değişimi: Yeni ceza siyaset tedbirleri ile (ön ödeme kapsamının genişletilmesi, kamu davası açılmasının ertelenmesi, idari para cezalarına dönüştürme örneğinde olduğu gibi bazı fiillerin suç olmaktan çıkarılması ve sistemin ilk evresinde bazı işlerin diğer kurumlara gönderilmesini sağlayıcı diversion yöntemi; sulha başvuru, bazı işlerin özel hukuk kapsamında değerlendirilmesi, sigorta şirketleri ve supermarketler gibi bazı ekonomik işletmelere katkı ve sorumluluk yüklenmesi, kamu davası açma tekelinde "yeterli delil" ölçütüne işlerlik kazandırılması ve mahkemelere "iddianamenin reddi" yetkisinin verilmesi) ceza adaletindeki iş yükünü azaltması,

2. Sınırlı anlamda usul değişimi: Ceza usulünün sadeleştirilmesi,

3. Çağdaş işletmecilik: Kaynakların mobilize edilerek kalite ve verimlilik sağlanması doğrultusunda özel teknik ve stratejilerin oluşturulması, teknoloji desteğinin sağlanması ve

4. Bütçe yaklaşımı: Etkin bir hizmet için eldeki bütçe içi ve dışı kaynakların kullanımına yönelik yöntem arayışları ile ekonomik değerlerinin artırılmasıdır.

Hiç kuşkusuz, bu dört stratejik öge birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Etkinlik ve verimlilik, ceza adaletinin beklenen işlevi için esaslı ölçütler ise de, bunların tek belirleyici olmadığı, yargılama sürecinin adil olması kuralının, her yönetsel yaklaşım ve değerlendirmede temel referans olması gerektiği bilinmelidir.

Sistemik Yaklaşım

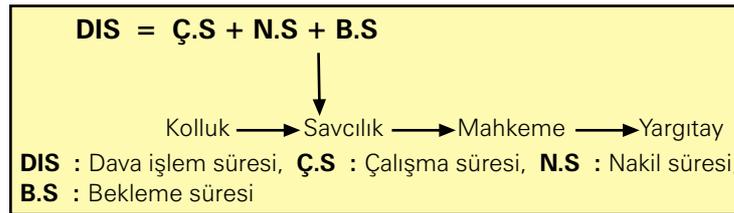
Suçlulara karşı gösterilecek tepkinin ceza adaleti sisteminin çeşitli kesimleri arasında yakın işbirliği sonucu olması, yönetimin temel amacı olmalı; sistemin bir sistem gibi işlemesi doğrultusunda işbirliği ve akordun, anahtar kelimeler olduğu bilinmelidir. Sistemdeki çeşitli kesimlerin, kendi hizmet öncelikleri ve hedefleri doğrultusunda, tüm sisteme egemen olması gereken amaçlar silsilesiyle bağlantıdan yoksun işlemleri yürütmesi ve her evredeki birimin verdiği kararlar, dosyayı bir sonraki birime göndermesi, iş akışını sağlıklı olmaktan çıkarmıştır. Bu tutumun olumsuz

sonuçları gereksiz yere açılan kamu davaları, yapılan haksız tutuklama ile beraatlerde kendini göstermektedir.

İşletim açısından, yeni kalite standardı, başlangıç olarak girdi kontrolünü öngörmektedir. İşte, ceza adaleti sisteminin ilk evresini oluşturan kolluk ve savcılıktaki kontrol ve ayıklama, kalite ve verimlilik sağlama açısından da oldukça önemlidir.

Gerçekte, işlerin ceza adaletinin tüm evrelerinde, gerekli sürede işlem göreceğinden emin olunmadıkça sisteme girmesine izin verilmemelidir. Herhangi bir işe yalnızca kollukça bakılabilecekse, o evrede sonuçlandırılmayarak savcılığın devreye girmesi yalnızca gereksiz süre ve harcamayı artıran bir müdahale olacaktır. Diğer bir anlatımla, bir işin gereksiz olarak sistemin diğer evresine intikal ettirilmesi kalite kaybı demektir. Bu önermeyle, girdi kontrolünün ceza adaleti sistemi için ana amaç olduğu vurgulanmaktadır.

İşleri mümkün olduğunca, takipsizlik, ön ödeme, adli tevbih benzeri "kolluk ihtarı" ve diğer yöntemlerle sistemin ilk evresinde çözümlenmekle -süreçte sonlandırma ile yargılamadaki gecikmeyi azaltan- yeni bir kalite standardı elde edilebilir. Ne var ki, mahkeme evresinde iş yükünün fazlalığı nedeniyle işlerin kuyrukta beklemesi sonucu savcılıkça sürecin gereğinden fazla hızlandırılmasına ihtiyaç olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Kuşkusuz, iş yükü akışı ve/ya birikimi, otomasyona geçirilmiş ceza adaleti sisteminde çarpıcı bir biçimde kendini vurgulayacaktır. Otomasyon ortamında, her iş için harcanan gerçek sürenin (çalışma süresi) ne olduğu ortaya konulduğunda, aşağıdaki formülde yer alan dava işlem süresindeki aslan payının, nakil ve bekleme sürelerinden oluştuğu görülecektir.

Metropol kentlerde sanık ve tanıkların adliyeye getirilememesi sonucu bazı davaların işlem süresi oldukça uzamaktadır. Bu bağlamda en rasyonel tedbir, sanık ifadesinin alınmadığı hallerde kamu davasının açılmayacağı şeklinde bir

düzenlemenin yasallaştırılmasıdır. Öte yandan, CMUK 233. maddesi son fıkrasındaki "Sanık hakkında, toplanan delillere göre mahkumiyet dışında bir karar verilmesi gerektiği kanaatine varılırsa, sorgusu yapılmamış olsa dahi dava gıyabında bitirilebilir" hükmüne işlerlik kazandırılması da aynı derece önemli görülmektedir. Kuşkusuz, tüm bu yaklaşımların taban kuralı, CMUK 153/2 maddesinde ifade edildiği üzere, Cumhuriyet Savcısının yalnızca sanığın aleyhine olan kanıtları değil, lehine olan kanıtları da toplamak zorunda olmasıdır. Hiç kuşkusuz, bekleme süresini etkileyen en önemli parametre "kapasite limitleri"dir. Karayolu örneğinde olduğu gibi, kapasite üstü taşıt, trafiği tıkadığı gibi mahkemedeki kapasiteyi fazlaca aşan iş yükü de sistemi tıkanma noktasına getirebilecektir. Şimdilik gizli kapasite fazlası ile üretime devam edilmekte ise de, ceza adaletine olan talebin arzla dengelenmesi ve bu dengenin korunması için sistem girdisinin, yukarıda değinildiği üzere, ciddi bir ayrıştırılmaya tabi tutulması gerekmektedir. Kuşkusuz, bekleme süresinin azaltılması için talik veya ertelemelerinde en aza indirilmesi konusunda çaba gösterilmelidir. Aksi takdirde, gerçek iş yükü yapay bir şekilde artış gösterecektir. Nitekim, "talikler" kısmında görüldüğü üzere, Ankara ceza mahkemelerinde talikler ve nedenleri konusunda yapılan bir araştırmada, dava başına düşen ortalama talik sayısının 2.2 olduğu saptanmıştır. 1994 yılı verilerine göre, söz konusu mahkemelerce karara bağlanan 57.980 dava sayısının, ortalama talik sayısı göz önüne alındığında, 127.556'ya yükseldiği görülecektir. Kuşkusuz, dava işlem süresini kısaltmak için ceza adaleti sisteminde olası değişiklikler üzerinde durulduğunda, "yerel yargı kültürü"nü (gayri resmi uygulamalar, uygulamacının isteklendirilmesi, uygulamacının beklentileri ile deneyimle belirlenen ve nesilden nesile geçen Adli Bilişim Sisteminin kurulma evresi sonrası, bakım ve geliştirilmesi hizmetlerinin

ekonomik olarak yürütülmesi için Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı bünyesinde oluşturulacak laboratuvar, kadro karşılığı sözleşmeli uzman personel çalıştırılmasına olanak sağlayacak yasal düzenleme yapılmalıdır.

Gümrük Birliği'nin Zararı 70 milyar Dolar mı?

Son yıllarda AB'ye tam üyelik için siyasi kriterler tartışmasının hızlandığı ortamda, Gümrük Birliği (GB) meselesi tekrar gündeme gelmiştir. Birçok sözde bilim adamından, anlı şanlı köşe yazarlarına, bir çok iktidar ve muhalefet milletvekillerine ve hatta iktisat eğitimi görmüş bazı Bakanlara kadar aşağıdaki iddiaları öne sürmektedirler;

- "Türkiye, AB ile GB'ye girdiğinden dolayı, GB sonrası 5 yılda (1996-2000 dönemi) 55 milyar dolar zarar etmiştir. Gerekçe gösterilmemekle beraber, bu dönemde Türkiye'nin AB ile Dış Ticaret Açığının 55 milyar dolar olması bu iddiaların kaynağını oluşturmaktadır.
- Bazı İktisatçılar da bu 5 yıllık dönemde sanayi

mallarında AB'den yapılan ithalatta gümrüklerin sıfırlanması ile Türkiye'nin en az 15 milyar dolar zarar ettiği ve toplam zararın 70 milyar doları aştığını ifade etmektedirler.

- Bazı sözde bilim adamlarının ise, GB öncesi ve sonrası 5 yılda, Türkiye'nin Dış Ticaret Açığı iki kattan fazla artmış olduğuna göre, bu durum GB'nin Türkiye'nin aleyhine işlediğinin açık bir delilidir" şeklindeki beyanatları sık sık kullanılmaktadır. Bu iddialar rakamsal olarak doğru olmakla birlikte, bilimsel olarak yanlıştır. Çünkü, **Tablo-1**'de görüldüğü gibi, Türkiye'nin 1996-2001

Prof. Dr. Emin ÇARIKCI
Çankaya Üniversitesi
İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi
Öğretim Üyesi

TABLO-1, TÜRKİYE'NİN ÜLKE GRUPLARINA GÖRE DIŞ TİCARET (DT) AÇIĞI: 1996 2001
(İhracat ve İthalat Milyar \$ olarak)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
GSMH Büyüme Hızı (% Değişme)	7.1	8.3	3.9	-6.1	6.3	-9.4
TOPLAM İTHALAT	-43.6	-48.6	-45.9	-40.7	-54.5	-41.4
TOPLAM İHRACAT	23.2	26.8	27.0	26.6	27.8	31.3
TOPLAM DIŞ TİCARET AÇIĞI	-20.4	-22.3	-18.9	-14.1	-26.7	-10.1
1996-2001 Dönemi Türkiye'nin Toplam Dış Ticaret Açığı 112.5 Milyar \$						
ÜLKE GRUPLARINA GÖRE DIŞ TİCARET VE DT AÇIĞI						
AB'den İthalat	-23.1	-24.9	-24.1	-21.4	-26.6	-18.3
AB'ye İhracat	11.6	12.8	13.5	14.4	14.5	16.1
AB ile Dış Ticaret Açığı	-11.5	-12.6	-11.6	-7.0	-12.1	-2.2
1996- 2001 Dönemi AB ile Dış Ticaret Açığı 57 Milyar \$						
Uzak Doğu'dan İthalat	-4.0	-5.3	-5.4	-4.3	-5.8	-4.2
Uzak Doğu'ya İhracat	1.2	1.2	0.6	0.6	0.8	0.8
Uzak Doğu ile Dış Ticaret Açığı	-2.8	-4.1	-4.8	-3.7	-5.0	-3.4
1996-2001 Dönemi Uzak Doğu Ülkeleri ile Dış Ticaret Açığımız 24.8 Milyar \$						
KEİ'den İthalat	-3.9	-4.5	-4.3	-4.3	-6.7	-5.6
KEİ'ye İhracat	2.9	3.8	3.3	2.2	2.4	2.9
KEİ ile Dış Ticaret Açığı	-1.1	-0.7	-1.0	-2.1	-4.3	-2.7
1996-2001 Dönemi KEİ ile Dış Ticaret Açığımız 11.8 Milyar \$						
OPEC Ülkelerinden İthalat	-4.1	-3.5	-3.5	-2.8	-4.4	-4.1
OPEC Ülkelerine İhracat	1.9	1.9	1.6	1.6	1.6	2.0
OPEC Ülkeleri ile DT Açığı	-2.2	-1.6	-1.9	-1.2	-2.8	-2.1
1996-2001 Dönemi OPEC Ülkeleri ile Dış Ticaret Açığımız 11.8 Milyar \$						
NAFTA Ülkelerinden İthalat	-4.0	-4.7	-4.3	-3.3	-4.2	-3.4
NAFTA Ülkelerine İhracat	1.8	2.2	2.4	2.6	3.4	3.4
NAFTA ile Dış Ticaret Açığı	-2.2	-2.5	-1.9	-0.7	-0.8	0.0
1996-2001 Dönemi NAFTA Ülkeleri ile Dış Ticaret Açığımız 8.1 Milyar \$						
ÖZET: 1996-2001 döneminde Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ile Dış Ticaret Açığı 57 milyar dolar iken, AB dışı ülkelerle toplam Dış Ticaret Açığı 55.5 milyar dolardır. Türkiye, AB dışı ülkelerle de yaklaşık aynı düzeyde bir Dış Ticaret Açığı verdiğine ve bu ülkelerle de Gümrük Birliği (GB) kurmadığına göre, "Türkiye AB ile GB sonucu 57 milyar dolar zarar etti" beyanatları yanlıştır. Çünkü, diğer ülkelerle de yaklaşık aynı miktar Dış Ticaret Açığı verdiğimizize göre, bu açıkları aynı mantıkla açıklamamız mümkün değildir.						
Kaynak : DTM, Başlıca Ekonomik Göstergeler, Mayıs 2002, sayfa 56 ve DTM, Dış Ticaret Bülteni, Ocak-Şubat 2002.						

döneminde gerçekleşmiş olan toplam Dış Ticaret Açığı 112.5 milyar dolar olup, bu miktarın;
 - 57 milyar doları AB ülkeleri,
 - 24 milyar doları başta, Japonya ve Güney Kore olmak üzere Uzak Doğu Ülkeleri,
 - 11.8'er milyar doları da Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) Ülkeleri ve petrol ihraç eden OPEC ülkeleri ve
 - 8.1 milyar doları da NAFTA (ABD, Kanada ve Meksika) ülkeleriyle.

Türkiye 1996-2001 döneminde vermiş olduğu 112.5 milyar dolarlık Dış Ticaret Açığı'nın 57 milyar doları AB ülkelerinden, geriye kalan 55.5 milyar doları da AB dışı ülkelere kaynaklandığına göre, diğer ülkeler ile yaptığımız Dış Ticaret Açığını nasıl açıklayacağız? Bu kadar temelsiz, gayri bilimsel bir analizi yaparak kamuoyunun GB konusunda nasıl yanıltıldığını bir türlü anlamış değilim. Gümrüklerin kalkması ile zararın 70 milyar dolara çıktığını iddia edenlere bir sorum ise şudur: Türkiye'nin sanayi malları Eylül 1971'den beri AB ülkelerine gümrüksüz olarak ihraç edilmektedir. Türkiye acaba, AB dışı ülkelere göre, bu rekabet avantajından dolayı ne kadar karlı çıkmıştır? Biz Türkiye olarak, AB ülkelerine 1996'dan önce tam 24 yıl gümrüksüz olarak sanayi malları ihraç edebilmenin karşılığı olarak, 1973'ten 1996'ya, 22 yıl içinde bu tür mallarda gümrük vergilerini sıfırlamayı taahhüt etmiştik. GB konusunda ahkam kesen zevatin bu gerçekleri de kamuoyuna açıklaması gerekmez mi?

GB öncesi-sonrası beş yılda Dış Ticaret Açığının iki kattan fazla arttığı tezinin yanlışlığı ise, GSMH'nin büyüklüğü ile ilgilidir. Nitekim GB öncesi beş yılda Türkiye'nin ortalama GSMH'si 155 milyar dolar iken, GB sonrası beş yılda ise ortalama GSMH'miz 196 milyar dolardır. Türkiye'nin toplam üretimindeki (GSMH'deki) 40 milyar dolarlık artış bu ikinci dönemdeki ithalat artışını, dolayısı ile Dış Ticaret Açığını artırmıştır. Çünkü, son yıllarda Türkiye'nin ithalatının yaklaşık %90'ı (üretim ve yatırım ile ilgili) ara malı, yatırım malı ve hammaddelerden oluşmaktadır.

Türkiye'de Dış Ticaret Açığının artması veya azalması, aynı zamanda büyüme hızının artması veya azalması ile ilgili bir hadisedir. Çünkü, Türkiye'nin ithalatının yaklaşık %90'ı yatırım ve üretimle ilgili olduğu için, mesela; 2000'den 2001'e büyüme hızı %6.3 büyümeden %9.5 gerilemeye dönüştüğünde, Türkiye'nin Dış Ticaret Açığı 26.7 milyar dolardan 10.1 milyar dolara inmiş, AB ile Dış Ticaret Açığımız da sırası ile 12.1 milyar dolardan 2.2 milyar dolara gerilemiştir.

2001'den 2002'ye GSMH büyüme hızı %9.5 gerilemeden, %7.8 artışa dönüştüğü için, bu açığın 5.1 milyar doları (%32.3'ü) AB ülkeleri ile, 4 milyar doları diğer OECD ülkeleri ile (ABD, Japonya, Kanada gibi), 3.1 milyar doları KEİ ülkeleri ile, 1.7 milyar doları da İslam ülkeleriyledir. Demek ki; 2002 yılında Dış Ticaret Açığımızın %67.7'si AB ülkeleri dışındaki ülkelere yapılan ticari ilişkilerimizden kaynaklanmaktadır.

AB dışı ülkelere yapılan Dış Ticaret Açığımız diğer ekonomik ilişkilerle azaltılmadığı halde, AB ile gerçekleşen dış ticaret açıkları, hizmet gelirleri ve Doğrudan Yabancı Sermaye (DYS) yatırımları hesaba katıldığında, Türkiye bu ekonomik ilişkiden karlı bile çıkmaktadır. Nitekim, 2002 yılında;
 • 13.3 milyon yabancı turist ve bu turistlerden elde edilen 8.5 milyar dolarlık yıllık turizm gelirlerimizin en az %80'i,
 • 2 milyar dolarlık işçi döviz gelirlerimizin en az %90'ı AB ülkelerindedir. İlave olarak;
 • Bugün AB ülkelerinde, 3.2 milyon vatandaşımız (2.1 milyonu Almanya'da), 1.1 milyon çalışanımız (750 bini Almanya'da) ve 80 bin dolayında irili

TABLO-2, TÜRKİYE'NİN İHRACATINDA GELİŞMELER (1995 ve 2001, Milyar \$)

	1995	2001	% Artış
TOPLAM İHRACAT	21.6	31.2	44
1-Tarım Sektörü İhracatı	2.3	2.4	4
2-Madencilik-Taşocakları	0.4	0.4	0
3-Sanayi Sektörü İhracatı	18.9	28.4	50
-Dokumacılık Mamülleri	8.2	10.2	24
-Taşıt Araçları ve Parçaları	0.8	3.2	400
-Demir-Çelik Mamülleri	2.3	3.0	30
-Elektronik Cihazlar	0.9	2.2	144
-Makine Sanayi	0.7	1.7	142
-Diğer Sanayi Mamülleri	1.8	2.8	55

Kaynak : DTM, Dış Ticaret Bülteni: 2001 Yıllık, sayfa 62-63

ufaklı müteşebbisimiz çalışmaktadır. Ayrıca;

- Bugüne kadar Türkiye'ye giren 15 milyar dolar seviyesinde ki DYS yatırımının %75'i AB ülkelerinden kaynaklanmıştır.

Özetlersek; Türkiye, 40-50 yıldır gerek GB öncesi ve gerekse GB sonrası bütün ülke gruplarıyla Dış Ticaret Açığı vermektedir. Bunun başlıca sebebi ise Türkiye'nin dolar cinsinden mal ve hizmet gelir ve giderlerini gösteren Cari İşlemler Dengesinde (CİD) son yıllarda ihracat gelirlerine yakın hizmet gelirleri (turizm gelirleri, işçi dövizleri, müteahhitlik hizmetleri gelirleri, bankacılık hizmetleri gelirleri, taşımacılık gelirleri gibi) elde etmesidir. Baval ticaretinin de hesaba katılması ile Türkiye her yıl 60 milyar dolar civarında döviz geliri elde etmekte olup, hükümetlerin görevi bu meblağı üretim ve yatırıma dönüştürmektir. Türkiye'nin sürekli olarak Dış Ticaret Açığı vermesi CİD'nin bu yapısından kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin GB'den elde ettiği kazançlar ve kayıplar sadece Dış Ticaret Açığını değerlendirerek açıklanamaz. GB'nin rakamsal olarak ölçülemeyen dinamik etkileri de çok önemlidir. Nitekim, Türkiye'nin AB ile GB'ye girmesi yerli üreticileri geri dönülmez bir şekilde uluslararası rekabete açmış, böylece eksik rekabetçi ve korumacı lobilerin güçlerinin azalmasına önemli katkılarda bulunmuştur (Daha fazla bilgi için bakınız: Prof. Dr. Emin Çarıkçı, Ekonomik Gelişmeler ve Türkiye-AB ilişkileri, Tutubay Yayınları, Ankara, 2001.) Neticede, düşük verimle pahalı mal üreten firmalarımız re-organizasyona zorlanarak veya mukayeseli üstünlüğe sahip oldukları alanlarda üretim yapmaya zorlanmışlardır. Aşağıda Tablo-2'deki gelişmeler bu durumun açık bir delilidir.

Tablo-2'de görüldüğü gibi, 1995'ten 2001'e ihracatımız %44 artışla 21.6 milyardan 31.2 milyar dolara çıkmış, tarım sektörü ile madencilik-taşocakları sektörlerinin ihracatı yerinde sayarken, sanayi sektörü ihracatımız 18.9 milyardan 28.4 milyar dolara ulaşarak %50'lik bir artış göstermiştir. Bu sektörde, dokumacılık sektöründeki ihracatımız %24 iken, taşıt araçları ve parçaları ithalatı %400 (4 kat) artmış, demir-çelik mamullerindeki artışın %144'e, makine sanayisindeki artışın da %42'ye ulaşması GB'nin dinamik etkileri sayesinde. Çünkü, GB'den önce bu son üç sektörde üretim dışı dönük olmaktan çok içe dönüktür ve neticede GB'den önce bu malların fiyatları yüksek ve kaliteleri çok düşük olduğu için bunun bedelini Türk tüketicileri ödüyordu. Ayrıca, GB sonrası Türk tekstil ve hazır giyim sanayi, kotaların kalkması ile Türkiye AB

ülkelerinde en büyük ikinci ihracatçı ülke konumuna gelmiştir.

Geçenlerde bir milletvekilimizin şu sorusuna muhatap oldum: "Hocam, AB ile GB'den çıkabilir miyiz ve bu durumda kaybımız ne olur?" Cevabım ise şöyleydi: Mecliste kabul edilmek kaydıyla istediğimiz zaman çıkabiliriz. Kayıplarımıza gelince; AB, Türkiye'nin sanayi malları ihracatına Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) uygular ve Türkiye'ye tekstil konusunda kaldırmış olduğu kotaları tekrar uygulamaya geçer ve neticede Türk tekstil ve diğer sanayi kollarının rekabet gücü azalır. Unutmamak gerekir ki Türkiye'nin ihracatında tekstil ve hazır giyim payı %38 dolayında seyretmektedir.

Diğer taraftan, Türkiye AB ile GB'ye girince Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) Türkiye ile Serbest Ticaret Anlaşması (STA) yapmak zorunda kaldıkları için, başta Polonya ve Macaristan olmak üzere Balkan Ülkelerine de sanayi mallarımız gümrüksüz olarak girmektedir. Özellikle Polonya, Türk sanayisi ile rekabet edemeyeceği gerekçesi ile bu anlaşmayı en geç imzalamış bir ülkedir. GB'den çıkarsak, büyük bir ihtimalle bu ülkeler STA anlaşmalarından vazgeçebilirler. İlaveten, başta Mısır olmak üzere Kuzey Afrika Ülkeleri de sürdürdükleri STA müzakerelerinden vazgeçebilirler. Neticede, MDAÜ ülkelerine girecek Türk sanayi mallarına da vergi konulmaya başlanınca Türk sanayisinin rekabet gücü azalabilir.

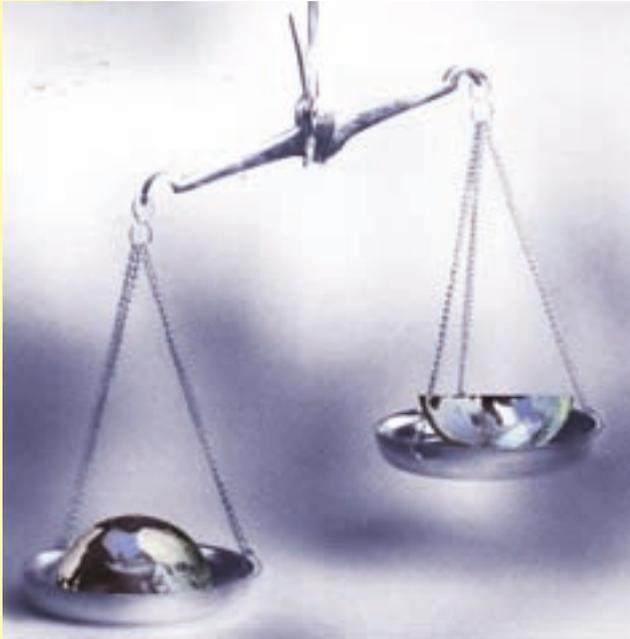
Türkiye'nin MDAÜ ülkeleri ile STA anlaşmaları yapmadan önceki yıllarda, AB ülkelerinden gelen sanayi malları bu ülkelere gümrüksüz girmekte, Türkiye'nin sanayi mallarına ise %8-20 arasında gümrük vergisi uygulanmakta idi. Böylece, AB ülkeleri MDAÜ ülkelerinde sanayi malları ihracatında Türkiye aleyhine haksız rekabet elde etmekte idi.

Nitekim, MDAÜ ülkeleri (Polonya, Macaristan, Çek ve Slovak Cumhuriyetleri, Romanya, Bulgaristan ve Baltık Ülkeleri) ile STA anlaşmaları 2000 yılında tamamlandığı için, 2001 ve 2002 yıllarında sanayi malları ihracatımıza bu ülkelerde gümrük vergileri sıfırlandığı için, MDAÜ ülkelerine yapılan ihracatımızın yıllık artış hızları, diğer ülkelere yapılan ihracat artışının yaklaşık iki katı düzeyinde seyretmekte ve Türkiye'nin yıllık ihracat artış hızının da daha yüksek çıkmasına önemli katkılarda bulunmaktadır.

Dünya'daki Ekonomik Dengesizlik

Prof. Dr. Emin ÇARIKCI
Çankaya Üniversitesi İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi

Dünya Bankası 2003 yılı Kalkınma Raporuna göre, 2001 yılında dünya nüfusu 6.1 milyar kişi ve dünya toplam üretimi (GSMH'si) ise 31.5 trilyon dolardır (Tablo 1, sayfa 29). Dünya'daki toplam üretimin %81'ini dünya nüfusunun %16'sını oluşturan 955 milyon nüfuslu Yüksek Gelirli Ülkeler, %15.6'sını, %43'lük nüfusa sahip olan Orta Gelirli Ülkeler,

sadece %3.4'ünü de dünya nüfusunun %41'ine (2.5 milyar kişiye) tekabül eden Düşük Gelirli Ülkeler üretebilmektedir.

31.5 trilyon dolarlık dünya üretiminde, Rusya, Polonya ve Türk Cumhuriyetleri gibi, Sosyalizm'den Serbest Pazar ekonomisine geçmek için çabalayan, Geçiş Dönemi Ülkeleri dahil, gelişmekte olan ülkelerin payı sadece %19.7, sanayileşmiş ülkelerin payı da %80.3'tür. Bu üretimde G-7 ülkelerinin payı yaklaşık %69 olup, ABD'nin payı %31.4 (9.9 trilyon \$), Japonya'nın %14.5 (4.6 trilyon \$), Almanya'nın da %6.2'dir (bu üç ülkenin payı %52.2).

Dünya üretimindeki bu çarpıklığa paralel olarak, ortalama hayat standardını gösteren Fert Başına Gelir (FBG) açısından da büyük bir dengesizlik ortaya çıkmıştır. Mesela, 2.5 milyar nüfuslu Düşük

Gelirli Ülkelerde FBG sadece 430 dolar (kişi başına günde 1.2 dolar), Yüksek Gelirli Ülkelerde de 25.500 dolardır (günlük kişi başına 73 \$). En yüksek FBG'ye sahip olan ülkeler, dolar olarak, İsviçre 37 bin, Japonya ve Norveç 36 bin, ABD 35 bin, Danimarka 36 bin, Hong Kong 26 bin, İsveç ve Singapur 25 bin, Finlandiya, Almanya, İngiltere ve Hollanda 24 bin, Fransa ve İrlanda 23 bin, Kanada 21, İtalya ve Avustralya 20 bin ve Kuveyt 18 bin dolardır.

2001 yılında toplam dünya dış ticaret hacmi 12.5 trilyon (ihracat 6.2 trilyon, ithalat 6.4 trilyon) dolardır. Dünya ihracatında Yüksek Gelirli Ülkelerin payı %75, Orta Gelirli Ülkelerin %21.5, 2.5 milyar nüfuslu Düşük Gelirli Ülkelerin payı da (7 milyon nüfuslu Hong Kong'dan biraz fazla) sadece %3.6'dır. Dünya ithalatında ülke gruplarının payı da ihracattaki oranlarına büyük bir paralellik arz etmektedir.

Dünya dış ticaret hacminde, AB ülkelerinin payı %35 (Almanya'nın %8.6), NAFTA ülkelerinin payı %21 (ABD'nin %15.3), Uzak Doğu'daki sanayileşmiş ülkelerin payı da %17'dir (Japonya'nın %6.1). G-7 Ülkelerinin dünya ihracatındaki payı %45.5, dünya ithalatındaki payı da %49.5'tir. Belirtmek gerekir ki, 4.4 trilyon dolara yaklaşan AB dış ticaret hacminin %62'si AB ülkelerinin kendi aralarında yapılmaktadır.

Türkiye'ye gelince: 2001 yılında 168 milyar dolarlık GSMH'si ile dünyanın 24. büyük ülkesi olan Türkiye, dünya üretiminin sadece %0.5'ini (binde 5), dünya ihracatının %0.5'ini, dünya ithalatının da, %0.6'sını gerçekleştirebilmektedir. 168 milyar dolarlık toplam üretimin, Satınalma Gücü Paritesine (SGP'ye) göre (Türkiye'de satın alınan bir demet mal ve hizmetin New York'taki değeri) tutarı ise, 440 milyar dolar, FBG'si ise 2,540 (SGP'ye göre ise 6,640) dolardır.

Almanya'da FBG 23,700 \$, Türkiye'de 2,540 \$ (fark 9.4misli), oysa SGP'ye göre Türkiye'nin FBG'si 6.640 dolar olduğuna göre, Türk ve Alman vatandaşları arasında gerçek ortalama hayat standardı farkı sadece 3.6 kat'tır (23,700/6,640). Türk ekonomisinin en az %40'ı kayıt dışı ekonomi olduğuna göre, SGP'ye göre; toplam üretimimizin 600 milyar dolar ve yıllık ortalama Fert Başına Gelirimizin de 8,000 dolar seviyesinde olduğu ortaya çıkmaktadır. (Nisan 2003)

TABLO-1, İKTİSADİ BLOKLAR, EKONOMİK DEVLER VE TÜRKİYE (2001)

Bloklar ve Ülkeler	Nüfus (Milyon)	GSMH (Milyar \$)	FBG (1) (\$)	İhracat (Milyar \$)	Dünya ihr. Payı (%)	İthalat (Milyar \$)	Dünya ith. Payı (%)
DÜNYA	6,133	31,500	5,140	6,163	100.0	6,355	100.0
GELİR GRUPLARINA GÖRE (1)							
Düşük Gelir	2,511	1,070	430	220	3.6	202	3.2
Orta Gelir	2,667	4,923	1,850	1,326	21.5	1,266	19.9
- Düşük Orta Gelir	2,164	2,677	1,240	706	11.5	662	10.4
- Üst Orta Gelir	504	2,248	4,460	620	10.0	604	9.5
Yüksek Gelir	955	25,507	26,710	4,617	74.9	4,886	76.9
EKONOMİK BLOKLARA GÖRE							
Sanayileşmiş Ülk.	856	25,300	29,560	3,741	60.7	3,890	61.2
Gelişmekte Ol. Ülk.	5,277	6,200	1,180	2,422	39.3	2,465	38.8
EKONOMİK ENTEGRASYONLARA GÖRE							
AB Ülkeleri	377	8,164	21,660	2,226	36.1	2,144	33.7
NAFTA Ülk. (2)	418	11,412	27,310	1,147	18.6	1,541	24.3
Uzak Doğu Ülk. (3)	209	5,057	24,200	1,068	17.3	915	14.4
TOPLAM	1,004	24,633	24,540	4,441	72.1	4,600	72.4
EKONOMİK DEVLER (Ülkeler)							
ABD	284	9,901	34,870	731	11.9	1,181	18.6
Japonya	127	4,574	35,990	405	6.6	350	5.5
Almanya	82	1,948	23,700	570	9.3	493	7.8
İngiltere	60	1,451	24,230	274	4.5	334	5.3
Fransa	59	1,377	22,690	320	5.2	323	5.1
İtalya	58	1,124	19,470	241	3.9	234	3.7
Kanada	31	662	21,340	262	4.3	228	3.6
G-7 TOPLAMI	701	21,667	30,930	2,803	45.5	3,143	49.5
Çin	1,273	1,131	890	266	4.3	244	3.8
İspanya	40	587	14,860	111	1.8	145	2.3
Meksika	99	551	5,540	159	2.6	176	2.8
Brezilya	173	529	3,060	58	0.9	58	0.9
Hindistan	1,033	474	460	44	0.7	51	0.8
G.Kore	48	448	9,400	151	2.5	141	2.3
Hollanda	16	385	24,040	230	3.7	208	3.3
Avustralya	19	383	19,770	63	1.0	64	1.0
Rusya	145	253	1,750	103	1.7	54	0.9
Hong Kong (4)	7	176	25,920	191	3.1	202	3.2
Yunanistan	11	125	11,780	9	0.2	27	0.4
Portekiz	10	109	10,670	24	0.4	38	0.6
Türkiye	66	168	2,540	31	0.5	41	0.6

(1) Düşük Gelirli ülkelerde yıllık Fert Başına Gelir (FBG) 745 dolara kadar, Orta Gelirli ülkelerde 746-9205 dolar arası (FBG'si 2975 dolara kadar olan ülkeler "Düşük Orta Gelirli", 2976-9205 arasındakiler de "Üst Orta Gelirli" sınıfına girmektedir), Yüksek Gelirli ülkelerde de FBG 9206 doların üzerindedir.

NOT: Gelişmekte Olan Ülkeler, Geçiş Dönemi Ülkeleri de dahildir.

(2) NAFTA = ABD + Kanada + Meksika.

(3) Uzak Doğu Ülkeleri = Bu bölgenin sanayileşmiş ülkeleri olan Japonya, G.Kore, Hong Kong, Singapur ve Tayvan'ı kapsamaktadır. (4) Re-exports dahil.

Kaynak : World Bank, World Development Report: 2003;

Derleyen : Prof.Dr. Emin ÇARIKCI, ÇANKAYA Üniversitesi, İİBF, Uluslararası Ticaret Bölümü Öğretim Üyesi

Çanakkale Savaşlarının Önemi ve Sonuçları

Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN
Çankaya Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası
İlişkiler Bölüm Başkanı

Anadolu Yarımadası'nın kuzey batısında bulunan, Ege ve Marmara denizlerini birbirine bağlayan Çanakkale Boğazı, İstanbul Boğazı ile Asya-Avrupa ve Akdeniz-Karadeniz bağlantılarını sağlayan önemli bir su yoludur.

Osmanlı başkenti İstanbul'un anahtarı olan Çanakkale Boğazı, Rusya'nın sıcak denizlere açılma yolu olması ve stratejik öneme sahip

bulunması nedeniyle pek çok siyasi mücadeleye ve silahlı çatışmaya sebep olmuştur.

Sanayi, ekonomik ve askeri alanlarda güç kazanan Avrupa devletleri, XX. yüzyıl başlarından itibaren aralarındaki siyasi anlaşmazlıkları bir yana bırakarak, "hasta adam" diye nitelendirdikleri Osmanlı Devleti'ni parçalama ve paylaşmada iş birliğine başlamışlardı.

Bulgaristan'ın bağımsızlığı ilan etmesini, Selanik, Girit ve Ege adalarının Yunanistan'a geçmesi izledi. İngiltere Mısır'ı himaye altına alıp, Kıbrıs'ı ilhak ederken Yemen ayaklanmasını fırsat sayan İtalya, Trablusgarp ve oniki adaya el koydu.

Osmanlı Ordusunu ıslah etmek için İstanbul'a gelen Alman askeri heyetleri, ordudaki gelişmeler ve ordunun modernleştirilmesine katkı sağlamıştı. Ancak Osmanlı Devleti bağımsızlıklarını kısa bir süre önce ilan etmiş olan Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ ile girdiği 1912 Birinci Balkan Savaşı'nda Avrupa topraklarını kaybetmiş ve 1913 İkinci Balkan Savaşı'yla ancak Doğu Trakya'yı geri alabilmişti. Balkan Savaşlarında uğranılan bu yenilgi, Osmanlı Devleti ve Ordusunun prestijini sarsmıştı.

Ordu, modern silahlardan ve techizattan mahrum, donanma ise eski gemilerden ibaretti. Maliyesi çökmüş olan ülke, iç huzursuzluklarla kaynıyor, bunlara bir de azınlıkların devleti parçalama girişimleri ve Avrupa devletlerinin baskıları ekleniyordu.

İçte ve dışta sarsılan saygınlığını yeniden kazanmak isteyen Osmanlı Devleti, askeri ve siyasi yönden bir toparlanma sürecine girmeye çalıştı. Orduda Alman tarzı teşkilat ve eğitim

uygulamaları için Almanya'dan yeni ıslah heyetleri çağırıldı. Bu heyetlerle gelen Alman subaylar, savaş başladıktan sonra karargah ve birliklerde görev yapmışlardır. Daha önceki heyetlerle gelenler Türk birliklerinde görev almadıkları halde, yeni gelenler birliklerimizin komuta kademelerinde görev almışlardır. Çanakkale Cephesi'nde 5'nci ordu komutanlığına getirilen Liman von Sanders, ıslah heyetleriyle gelmiş bir Alman generaliydi.

Bu arada, Avrupa'da büyük devletler arasındaki siyasi, ekonomik ve askeri rekabetler, ülkeleri büyük bir savaşa doğru sürüklemekteydi. Osmanlı Devleti, İngiltere, Fransa ve Rusya'dan oluşan Üçlü İtilaf Devletleriyle ittifak yapma girişimlerinde bulundu. Ancak, İtilaf Devletleri, yıkılmasını yakın gördükleri "Hasta Adam" Osmanlı Devleti'nin yükünü taşımak istemediklerinden ve tam aksine son Osmanlı topraklarını da paylaşma hevesinde olduklarından, böyle bir ittifaka yanaşmadılar. Bunun yanında, Osmanlı Devleti'nin savaşta tarafsız kalmasını tercih ediyorlardı. Çünkü, böyle bir durumda Osmanlı Devleti savaşa girerse cepheleler çoğalacak, kuvvetleri bölünecek ve Rusya'ya boğazlar yoluyla yardım gönderilmesi de zora girecekti.

İtilaf Devletlerinin, Almanya'nın yanına ittiği Osmanlı Devleti, böylece kendini hazır olmadığı bir savaşın eşiğinde buldu. I. Dünya Savaşı'nda on ayrı cephede savaşmak zorunda kalan Osmanlı ordusunun zafer kazandığı cephelerinden birisi de Çanakkale cephesidir.

18 Mart 1915 – 9 Ocak 1916 tarihleri arasında yapılan Çanakkale Muharebeleri, Türk askerlerinin yazdığı bir kahramanlık destanıdır. Türk askeri, denizde ve karada, kendinden kat kat üstün kuvvetlerle savaşmış ve vatan toprağını büyük bir fedakarlıkla savunmuştur.

En son teknolojiyle donatılmış olan Birleşik Filo, 18 Mart 1915 günü, Türk denizcileri ve topçuları tarafından Çanakkale Boğazı'nın sularına gömülmüş, karadan geçmeye teşebbüs eden İtilaf kuvvetleri, Türk süngüsüyle durdurulmuş ve Gelibolu Yarımadası'ndan çekilmek zorunda bırakılmıştır.

Kahraman Mehmetçiğin, gözünü kırpmadan ölümüne atılarak kazandığı Çanakkale Zaferi'nin Türk ulusuna en büyük armağını, Mustafa Kemal ATATÜRK olmuştur. Mustafa Kemal ATATÜRK Çanakkale muharebelerinde askeri dehasını ve

liderlik özelliklerini gösterme fırsatı bulmuş ve muharebeler sonunda Türk milleti nezdinde tanınmış bir komutan olarak ortaya çıkmıştır.

Daha önceden de belirtildiği gibi, Çanakkale ve İstanbul Boğazları, Karadeniz'i Akdeniz'e, Asya'ya Avrupa'ya bağlamaları dolayısıyla büyük bir stratejik öneme sahiptirler ve tarih boyunca birçok mücadeleye sahne olmuşlardır.

Ortaya çıkan sonuçlar dolayısıyla, bu mücadelelerin en önemlisi ve en kanlısı Birinci Dünya Savaşı'nda, İngilizlerin Çanakkale Cephesi'ni açmalarıyla başlayan Çanakkale Savaşlarıdır. En güçlü ve modern silahlarla donanmış olarak Boğaz'a saldıran İtilaf kuvvetleri, manevi gücünü dikkate almadan küçümsedikleri Türk ordusundan önce denizde, sonra da karada beklemedikleri bir cevap aldılar. Savaş alanını Türk top, mayın ve süngülerine terk ederek geri çekildiler.

Çanakkale Savaşları normal şartların savaşları değildir. Olağanüstü şartların savaşlarıdır. Türk insanındaki vatanını savunma azmi bilinmeden ve görülmeden Çanakkale Savaşlarını değerlendirmek eksik olur. Türk insanı, Türk askeri Çanakkale'de, bu savunmanın, bu muharebenin bir ölüm-kalım mücadelesi olduğunu görmüş ve gelecek nesillerinin varlığı ve bağımsızlığı için hayatını vatanına feda etmekten hiç çekinmemiştir. Bunu en iyi anlatanlardan biri de Mustafa Kemal ATATÜRK'tür. O, şöyle diyor: "...Kahramanlık peşinde koşanlardan değiliz. Ama Bomba Sırtı olayını da anlatmadan geçemeyeceğim. Karşılıklı siperler arasındaki mesafe 8 metre... Yani ölüm muhakkak. Birinci sıradakiler kamilen vuruluyor.. İkincidekiler hemen onların yerini alıyor... Fakat ne kadar büyük bir soğukkanlılık ve tevekkülle biliyor musunuz? Öleni görüyor. Üç dakikaya kadar öleceğini biliyor... En ufak bir tereddüt ve sarsılma yok. Bilenler Kur'an-ı Kerim okuyarak cennete girmeye hazırlanıyor... Bilmeyenler dualar okuyarak siperlerden çıkıp taaruza geçiyorlar... Bu, Türk askerindeki yüksek ruhu gösteren hayrete ve takdire değer bir ruhtur... Emin olmalısınız ki Çanakkale Muharebelerini kazandıran bu yüksek ruhtur..."

Türk askerindeki bu yüksek ruhun muharebeler sırasındaki tezahürünü bir de bir yabancı askerden dinleyelim: "...23 Nisan 1915 günü Conkbayırında Türkler ve Birleşik Kuvvetler arasında korkunç siper savaşları oluyor. Siperler arasında 8-10 metre mesafe var. Süngü hücumundan sonra savaş

ara verildi. Askerler siperlerine çekildi. Yaralılar ve ölümler toplanıyor. İki siper arasında açıkta ağır yaralı ve bir bacağı kopmak üzere olan İngiliz Yüzbaşı avazı çıktığı kadar bağıyor, ağlıyor, kurtarın diye yalvarıyordu. Ancak hiçbir siperden kimse çıkıp yardım edemiyor. Çünkü, en küçük bir kıpırdanışta yüzlerce kurşun yağıyordu. Bu sırada akıl almaz bir olay oldu. Türk siperlerinden beyaz bir iç çamaşırı sallandı. Arkasından arslan yapılı bir Türk askeri silahsız siperden çıktı. Hepimiz donup kaldık. Kimse nefes alamıyor, ona bakıyorduk. Asker yavaş adımlarla yürüyor, siperdekiler kendisine nişan almış bekliyordu. Asker yaralı İngiliz subayını okşar gibi yerden kucakladı, kolunu omuzuna attı ve bizim siperlere doğru yürümeye başladı. Yaralıyı usulca yere bırakıp geldiği gibi kendi siperlerine döndü. Teşekkür bile edemedik. Savaş alanlarında günlerce bu kahraman Türk askerinin cesareti güzelliği ve insan sevgisi konuşuldu. Dünyanın en yürekli ve kahraman askeri Mehmetçiğe derin sevgi ve saygılar."

Üsteğmen Cosey
(Sonradan Avustralya
Genel Valisi olmuştur.)

Türk ve dünya harp tarihinde önemli bir yer tutan Çanakkale Savaşlarının sonuçlarını şöyle sıralayabiliriz:

Siyasi Sonuçlar

Çanakkale Zaferi, Balkan Savaşlarıyla içte ve dışta sarsılmış olan devlet prestijini kurtarıp güçlendirmiş, İttihat ve Terakki Hükümeti'nin iktidarda kalış süresini uzatmıştır. Mustafa Kemal ATATÜRK bu durumu şöyle değerlendiriyor: Balkan Harbinde alınımıza sürülen lekeyi Çanakkale'de temizleyebildik..."

- Çökmekte olan Osmanlı İmparatorluğu içinde Türk ulusunun hala gücünü ve dinamizmini koruduğunu göstermiştir.
- Çankakle Zaferi, müttefiklerinin yardımından

yoksun kalan Çarlık Rusyası'nın çökmesine ve Bolşevik rejiminin yerleşmesine yol açmıştır.

- Henüz savaşa katılmamış olan devletlerin tutumlarını etkilemiştir. Bulgaristan, Merkezi devletlerin yanında yer almış, Romanya, Yunanistan ve İtalya bir süre daha savaş dışında kalmış ve Arap isyanı da bir süre gecikmiştir.

- Birleşik Kara Deniz Kuvveti'nin Boğaz'ı geçemeyişi, İngiltere ve Fransa'nın askeri ve siyasi prestijini sarsmış, bu devletlerin sömürgelerinde bağımsızlık ve özgürlük akımlarının doğmasına,

dolayısıyla da dünya haritalarında bazı değişikliklere yol açmıştır.

- Çanakkale Savaşı, Avustralya ve Yeni Zellandalıların milli bilinçlerinin oluşmasında etken olduğu gibi, savaş sırasında ve sonrasında bu ülke vatandaşları ve hükümetleri ile dostlukların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

- Boğazların Birinci Dünya Savaşı başında Osmanlı Devleti tarafından kapatılıp, savaşın sonuna kadar açılmaması, uluslararası ticari ilişkileri, Karadeniz'e komşu ülkelerin ticaretini olumsuz etkilemiştir.

Askeri Sonuçlar

- Çanakkale Muharebelerine Türkler 310.000, İngilizler 460.000 (yabancı kaynaklara göre 410.000), Fransızlar 79.000 kişilik kuvvetlerle katılmışlardır.

Bu muharebelerde İtilaf kuvvetleri, Türk kaynaklarına göre toplam 180.000 (İngilizler 155.000, Fransızlar 25.000), yabancı kaynaklara göre de toplam 252.000 (İngilizler 205.000, Fransızlar 47.000) zayıat vermişlerdir.

Türkler ise kara muharebelerinde

57.084, deniz muharebelerinde 179, toplam

57.263'ü şehit, geri kalanı yaralı, esir ve kayıp

olmak üzere 211.000 zayıat vermişlerdir.

- Birleşik Filonun Boğazları geçerek İstanbul'u ele geçirme planları suya düşmüş ve böylece hükümet çevrelerinde ortaya çıkan ve halka da yansıyan İstanbul'un elden çıkması korkusu da silinmiştir.

- 18 Mart Deniz Zaferi, Gelibolu Yarımadası'nda cereyan eden kara muharebelerinde, Türk askeri için büyük bir moral kaynağı olmuş, Türk ordusunun prestijini iade etmiştir.

- Çanakkale Zaferinin Türk ulusuna en büyük armağanı, kuşkusuz Mustafa Kemal Atatürk'ü ve onun askeri dehasını ortaya çıkarmasıdır.

- Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakarak Almanya'yı kuşatmayı amaçlayan İtilaf Devletleri planını boşa çıkaran Çanakkale Zaferi, savaşın en az iki yıl daha uzamasına neden olmuştur.

- Çanakkale Boğazı'nın kapatılması, Rusya'nın müttefiklerini silah ve cephane yardımından yoksun bırakmış ve Türk cephelerinde yarım milyonu aşkın İngiliz ve Fransız askerini tespit etmiş olduğundan, Almanya'nın doğu cephesi hareketini kolaylaştırmıştır.

- Dünyanın en güçlü donanmasına ve en iyi teçhiz edilmiş ordularına karşı koyan Çanakkale savunucuları, Türk İstiklal Harbi savaşlarına örnek olmuştur.

- Çanakkale Cephesinde İngiltere ve Fransa'nın yarım milyonu aşkın kuvvet bulundurmaları ve bu kuvvetin yarısının savaş gücünü kaybetmesi savaşın genel seyirini etkilemiştir.

- Türklerin bu cepheye ayırdıkları 300.000'i aşkın kuvvetin 211.000'inin zayıata uğraması, Türk İstiklal Harbi'nde insan gücü açısından bir boşluk yaratmıştır.

- Çanakkale Savaşlarında yüzbinden fazla okumuş ve aydın Türk kaybedilmiş, bu kaybın olumsuz etkileri Türk İstiklal Harbi'nde ve Cumhuriyet Türkiyesi'nde görülmüştür. Mustafa Kemal ATATÜRK bu durumu şöyle ifade etmiştir: "Biz Çanakkale'de bir Dar-ül fünun (Üniversite) gömdük."

İktisat

İktisat, bireysel ve sosyal aktiviteler olan seçim, üretim, dağıtım ve tüketimle ilgilenen bir disiplindir. Günümüzün modern ve dinamik iktisadi çerçevesinde en basit karar verme organı olan bireylerin bu dinamizme ayak uydurmaları gerekmektedir.

Bölümümüz, güncel hayatımızı yakından ilgilendiren iktisadi problemlerin basitten karmaşığa doğru açık olarak anlaşılması ve iktisadi analiz yapmaya yarayacak gerekli araçların tanınması, böylece başarılı politikalar üretecek iktisatçılar yetiştirmek amacıyla 1997 yılında kurulmuştur.

Bölümümüzde temel iktisat teorileri, iktisat politikası, uluslararası iktisat, muhasebe, maliye, bilgisayar grubu dersleri ve diğer ilgili derslerle birlikte, son sınıfta öğrencilere bölüm bünyesinde kendi ilgi alanlarına yönelebilecekleri çok sayıda seçmeli ders olanağı sunulmaktadır.

Çankaya Üniversitesi İktisat Bölümü alanında isim yapmış ve kabul görmüş öğretim üyelerinden oluşan zengin bir akademik kadroya sahiptir. Bölümümüzde sınıf içindeki eğitimin herkes tarafından paylaşılmasını sağlamak amacıyla araştırma görevlileri tarafından ayrıntılı danışmanlık hizmetleri sunulmakta ve düzenlenen ofis saatleri ile öğrencilere yardımcı olunmaktadır.

İktisat Bölümü bünyesinde, özellikle son sınıfta seçmeli olarak sunulan bir çok dersle öğrenciler, kamu sektöründe açılan uzman yardımcılığı sınavlarına yönelik olarak hazırlanırlar. Programımız, öğrencileri bankacılık sektörüne hazırladığı gibi, özel sektörün seçkin kuruluşlarında da iş bulma imkanı sağlamaktadır, ilk mezunlarını iki yıl önce vermiş genç bir üniversite olarak mezunlarımız, özel sektörün seçkin firmalarında seslerini duyurmaktadırlar. Bunun yanı sıra akademik kariyer yapmak isteyen öğrenciler için de gerekli eğitim verilmektedir. Yine son mezunlarımızdan bazıları, Amerika'nın ve Avrupa'nın önemli üniversitelerinde yüksek lisans öğrenimlerine başarılı bir şekilde devam ederek okulumuzun daha iyi tanınmasını sağlamışlardır.

Bölümümüz, bilgisayar laboratuvarları bakımından tüm öğrencilere yetecek kapasitededir. Laboratuvarlarda öğrencilere kesintisiz internet erişimi sağlanmaktadır ve çeşitli istatistik! çalışmaları yapmalarını sağlayacak programlar mevcuttur.

Bölümümüzdeki uygulamaların temel amacı,

iktisadın teorik ve teknik konularına hakim, analiz yeteneği yüksek, rekabet edebilen, kamu ve özel sektörde istihdam edilebilecek kaliteli iktisatçılar yetiştirmektir.

İş Olanakları

Mezunlarımızın iş bulma sahaları, verilen eğitimin ve bu eğitimi destekleyen programların içeriğine bağlı olarak oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Mezunlar, akademik çalışma yapma, kamu kesiminde, finansal piyasalar ve bankacılık sektöründe ve diğer alanlarda çalışma olanağına sahiptir. Ayrıca kendi işlerini kurabilecek donanıma da sahip olmaktadır.

Öğretim Dili: İngilizce

Prof. Dr. Dilek ÖZBEK
Çankaya Üniversitesi İİBF
İktisat Bölüm Başkanı

Uluslararası Ticaret

Yrd. Doç. Dr. Ömer Yurtseven
Çankaya Üniversitesi İİBF
Uluslararası Ticaret
Bölüm Başkanı

Günümüz dünyasında hem uluslararası ticarete, hem de yatırımlarda gözlenen hızlı artış birbirine bağımlı hareket eden bir ekonomik sistemin ortaya çıkmasına ve gelişmesine yol açmıştır. Bu bağımlılık, aynı zamanda sosyal, kültürel ve politik alanlarda da kendisini hissettirmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlar ve ulusal ekonomilerin küreselleşmesi, uluslararası

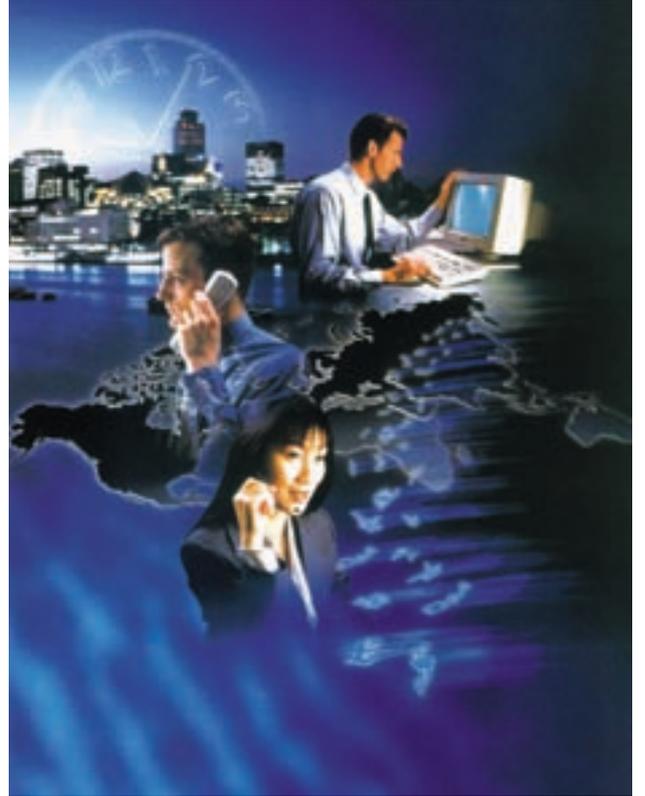
ticareti iş hayatının kaçınılmaz bir parçası haline getirmiştir. Çağımızdaki iş dünyasında, küresel olarak faaliyette bulunmak artık istisnadan çok bir kural haline gelmiştir. Dolayısıyla, başarılı olmak isteyen yöneticilerin bu değişikliklerin farkında olup, rekabetçi bir ortam içerisinde çalışma zorunluluğu vardır.

Uluslararası Ticaret Programı, öğrencilerimize günümüzün bu zor koşullarında etkin olarak iş yapabilmeleri kazandırma amacı ile kurulmuştur. Uluslararası Ticaretin bütünleştirici ve disiplinler arası doğası, öğrencilerin mezuniyet sonrası çok geniş bir yelpazede iş bulabilmelerine, yabancı dillere, uluslararası alan çalışmalarına ve iş idaresine ağırlık vererek yardımcı olmaktadır. Bu amaçla pazarlama, iktisat, finans, dünya politikası ve stratejik yönetim gibi konularda öğrencilere bilgi ve beceriler kazandırılarak iş dünyasında ihtiyaç duyulan alanlarda nitelikli elemanlar yetiştirilmektedir. Ayrıca eğitim dili olan İngilizce'ye ek olarak uluslararası ticarete öğrencilere daha geniş bir perspektif kazandırmak ve rekabetçi olmalarını sağlamak amacıyla Fransızca ve Almanca dilleri de zorunlu ders olarak yoğun bir şekilde verilmektedir.

İş Olanakları

Programı tamamlayan öğrencilerin, Merkez Bankası, Sermaye Piyasası Kurumu (SPK), Devlet İstatistik Enstitüsü, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı, Devlet Planlama Teşkilatı gibi kamu kuruluşlarının yanısıra çok uluslu şirketler, ihracat ve ithalat firmaları, yurtdışına açılmayı düşünen firmalar ile bankacılık, sigortacılık, taşımacılık ve benzeri hizmet ve üretim sektörlerinde faaliyette bulunan özel sektör firmalarında iş bulma olanakları vardır.

Öğretim Dili: İngilizce

Çankaya Üniversitesi'nde Burs Olanakları

1- Başarı Bursu

Çankaya Üniversitesi'nin BURSLU programlarına yerleştirilen öğrencilere sağlanan burs, sadece öğretim ücretini kapsamaktadır. Karşılıksız olan bu burslar, İngilizce Hazırlık Programında geçirilebilecek süre dahil, öğrenci Çankaya Üniversitesi'ndeki öğrenimine ve derslere devam ettiği sürece verilecektir.

Çankaya Üniversitesi burslu programlarına yerleştirilen öğrencilerden puan türüne göre Türkiye genelinde ilk 250 içinde yer alanlara ayrıca her yıl 9 ay süre ile ayda 500 ABD Doları karşılığı Türk Lirası, ilk 251-2000 arasında yer alanlara ise ayda 200 ABD Doları karşılığı Türk Lirası ek başarı bursu verilmektedir. Ek başarı bursu karşılıksızdır ve yıl sonundaki genel not ortalaması dört üzerinden ikinin (2.00/4.00) altına düşmediği sürece devam etmektedir.

TÜBİTAK'ça tespit edilen uluslararası bilimsel yarışmalarda altın, gümüş ve bronz madalya alan ve ödül aldıkları alanlardaki üniversitemiz burslu programlarına kontenjan dışı, ÖSYM'ce sınavsız yerleştirilenlere, İngilizce hazırlık programında geçirilebilecek süre dahil, öğrenci Çankaya Üniversitesi'ndeki öğrenimine ve derslere devam ettiği sürece, her yıl 9 ay süre ile altın madalya almış olanlara ayda 300 ABD Doları, gümüş madalya almış olanlara ayda 250 ABD Doları, bronz madalya almış olanlara ayda 200 ABD Doları karşılığı Türk Lirası ek burs verilecek.

2- Akademik Başarı Bursu

Her akademik yıl sonunda yapılacak değerlendirmeye göre ücretli okuyup da üstün başarı gösteren öğrencilere, o yılı izleyen öğretim yılı için geçerli olmak üzere karşılıksız "akademik

başarı bursu" verilir. Bu bursun miktar ve koşulları Mütevelli Heyetince belirlenir. 2003-2004 akademik yılı başından itibaren yürürlüğe girecek yönergeye göre bursun miktarları, genel ortalaması 3.00-3.49 (Hukuk Fakültesinde 75-84) olan öğrenciler için öğretim ücretini %20'si, genel not ortalaması 3.50-4.00 (Hukuk Fakültesinde 85-100) olan öğrenciler için öğretim ücretinin %50'si kadardır.

3- Sporda Başarı Bursu

Üniversitemiz burssuz programlarını kazanan öğrencilerden, faaliyetlerimiz dahilindeki spor branşlarında üstün başarılı olduklarını belgeleyenlerle, üstün başarı gösterebilecekleri ümidi verenler arasından kulüp ve üniversite takımlarımızda oynamaya hak kazananlara "Sporda Başarı Bursu" verilir. Bu burs sadece öğretim ücretini kapsar.

Burslu ve Burssuz Öğrenciler Aynı Eğitim-Öğretimi Alıyor.

Burslu ve burssuz tüm öğrenciler aynı öğretim elemanları tarafından, aynı laboratuvar ve dersliklerde, aynı öğretim programlarını almaktadırlar. Dersi veren öğretim elemanı kimin burslu veya kimin burssuz olduğunu bilmez.

BİR DERSTEN VEYA SINIFTA KALINDIĞINDA BURS KESİLMEZ.

Başarı bursu ile bir programa yerleştirilen öğrenci sınıfta kalsa bile öğrenimine ve derslere devam ettiği sürece bursu aynen devam eder.

Burssuz olarak giren öğrencilerin burs edinebilme olanakları.

Bu durumda bulunan öğrenciler yukarıda açıklanan AKADEMİK BAŞARI BURSU'ndan yararlanabilirler.

Söz konusu bursların tamamı karşılıksızdır.

Büyük Hedefler İçin Doğru Karar...

Ankara- Çankaya Üniversitesi Öğrenci Seçme Sınavının ardından başarılı olan öğrencilere 21 Temmuz-6 Ağustos 2003 tarihleri arasında tercih danışmanlığı ve rehberlik hizmeti gerçekleştiriyor. Aday ve ebeveynlerin uzmanlar ve öğretim üeleri ile bire bir görüşme olanağı bulunduğu bu etkinlikte aday öğrencilerin bilinçli tercih yapmasına önemli katkılar sağlanıyor. Ayrıca telefonla ve e-posta yoluyla da verilen hizmet Çankaya Üniversitesi Rektörlük binasında oluşturulan özel mekanda gerçekleştiriliyor.

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

ÖSS TERCİH DANIŞMANLIĞI VE REHBERLİK HİZMETİ

21 TEMMUZ - 6 AĞUSTOS 2003

Çankaya Üniversitesi Rektörlük Binası
Öğretmenler Cad. No:14, 100. Yıl Ankara
Tel: 0312 284 45 00 / 125 e-posta: ysarican@cankaya.edu.tr

Sporda Çankaya Üniversitesi'nin altın yılı

Üniversite Sporları Federasyonu tarafından organize edilen ve 14-17 Nisan 2003 tarihleri arasında Üniversitemiz Olimpik Spor Salonunda gerçekleşen Basketbol Süper Lige Terfi Müsabakalarını Bayan ve Erkek Basketbol Takımlarımız yenilgisiz bitirerek birinci oldu ve Basketbol Süper Ligine çıkmaya hak kazandı.

Ayrıca, Ankara Üniversitelerarası Masa Tenisi Müsabakalarında il birincisi olan Çankaya Üniversitesi Masa Tenisi Takımı, aynı zamanda 9-11 Mayıs 2003 tarihlerinde Bursa'da yapılan Türkiye Üniversitelerarası Masa Tenisi Şampiyonası'nda Türkiye beşincisi oldu. Çankaya Üniversitesi Amerikan Futbolu Takımı da Üniversitelerarası Amerikan Futbolu Ligi'nde üçüncülük kupasını aldı.

28 Şubat-2 Mart 2003 tarihleri arasında Bursa Uludağ'da gerçekleşen Türkiye Üniversitelerarası Kayak Şampiyonası'nda Çankaya Üniversitesi Kayak Takımı Türkiye dördüncüsü oldu.

Basketbol Süper Ligi'ne çıkmaya hak kazanan Bayan Basketbol Takımımız

Üniversite Sporları Federasyonu Masa Tenisi İl Birinciliği

5-6 Nisan 2003 - Ankara

Müsabaka Sonuçları

Çankaya Üniv. - Bilkent Üniv.	3-0
Çankaya Üniv. - Polis Akademisi	3-1
Çankaya Üniv. - ODTU	3-1
Çankaya Üniv. - GATA	3-0

Yarıfinal Karşılaşması

Çankaya Üniv. - Başkent Üniv.	3-0
-------------------------------	-----

Final Karşılaşması

Çankaya Üniv. - Gazi Üniv.	3-2
----------------------------	-----

Türkiye Üniversitelerarası Kayak Şampiyonası'nda dördüncü olan Çankaya Üniversitesi Kayak Takımı.

Türkiye Üniversitelerarası Amerikan Futbolu Liginde üçüncü olan Çankaya Üniversitesi Amerikan Futbolu Takımı (Çankaya Cougars)

Üniversite Sporları Federasyonu Basketbol Süper Lige Terfi Müsabakaları

14-17 Nisan 2003, Çankaya Üniversitesi Olimpik Spor Salonu - Ankara

Süper Lige Çıkan Takımlar

Bayanlar

1. Çankaya Üniversitesi
2. Kocaeli Üniversitesi
3. O.D.T.Ü

Çankaya Üniversitesi
Erkek Basketbol Takımı

Erkekler

1. Çankaya Üniversitesi
2. Marmara Üniversitesi
3. Fatih Üniversitesi

Çankaya Üniversitesi
Bayan Basketbol Takımı

Müsabaka Sonuçları

Bayanlar

Yeditepe Üniversitesi	O.D.T.Ü	60-64
Kocaeli Üniversitesi	Hacettepe Üniversitesi	78-70
Yeditepe Üniversitesi	Çankaya Üniversitesi	41-77
Kocaeli Üniversitesi	Akdeniz Üniversitesi	49-45
O.D.T.Ü	Çankaya Üniversitesi	59-92
Hacettepe Üniversitesi	Akdeniz Üniversitesi	64-52

Üçüncülük Karşılaşması

O.D.T.Ü	Hacettepe Üniversitesi	74-53
---------	------------------------	-------

Birincilik Karşılaşması

Çankaya Üniversitesi	Kocaeli Üniversitesi	85-55
----------------------	----------------------	-------

Erkekler

Marmara Üniversitesi	Başkent Üniversitesi	79-72
Fatih Üniversitesi	Ankara Üniversitesi	81-69
Marmara Üniversitesi	Uludağ Üniversitesi	76-59
Fatih Üniversitesi	Çankaya Üniversitesi	81-88
Başkent Üniversitesi	Uludağ Üniversitesi	65-71
Ankara Üniversitesi	Çankaya Üniversitesi	86-94

Üçüncülük Karşılaşması

Fatih Üniversitesi	Uludağ Üniversitesi	67-56
--------------------	---------------------	-------

Birincilik Karşılaşması

Çankaya Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	98-97
----------------------	----------------------	-------

Çankaya Üniversitesi Spor Kulübü

Çankaya Üniversitesi Spor Kulübü Bayan Basketbol Takımı, Türkiye Kupası'nda Play-Off oynadı ve aynı zamanda Türkiye Bayanlar Basketbol Ligi'ni beşinci olarak bitirerek Avrupa Kupalarına katılma hakkını kazandı.

Çankaya Üniversitesi Spor Kulübü Bayan Basketbol Takımı oyuncularından Damla GÜNKUT Ümit Milli Takıma, Ebru PEKER ve İrem KIRATLIOĞLU Genç Milli Takıma, Cansu AYDOĞAN da Yıldız Milli Takımına seçildi.

Çankaya Üniversitesi Spor Kulübü Erkek Basketbol Takımı, deplasmanlı Türkiye 2. Liginde ilk sekiz takım arasına kaldı ve güçlü rakipleriyle oynadığı play off müsabakalarını altıncı olarak tamamladı.

Türkiye Masa Tenisi 1. Liginde oynayan Çankaya Üniversitesi Spor Kulübü Masa Tenisi Takımı, ligi yenilgisiz olarak tamamlayarak şampiyon oldu ve Süper Lige yükseldi.

Masa Tenisi Erkek Takımı'nda oynayan sporcumuz Halil Adak 21 yaş altı Milli Takıma seçildi.

Masa Tenisi Erkek Takımı Kaptanı Vedat Erim Türkiye Yıldız ve Gençler Milli Takım Kampına antrenör olarak çağrıldı.

Çankaya Üniversitesi Spor Kulübü satranç faaliyetlerine başladı ve mücadelesini 2. Ligde sürdürecektir.

Türkiye Bayan Basketbol 1. Ligi 2002-2003 Sezonu Play-Off Karşılaşmaları

09.04.2003	Migrosspor	Beşiktaş	78-74
09.04.2003	Botaş	Çankaya Üniv.	76-60
09.04.2003	Erdemir Spor	İ.Ü.S.K	86-74
09.04.2003	Fenerbahçe	Et Balık	79-53
11.04.2003	Beşiktaş	Migros Spor	57-48
11.04.2003	Çankaya Üniv.	Botaş	80-60
11.04.2003	İ.Ü.S.K.	Erdemir Spor	66-59
11.04.2003	Et Balık	Fenerbahçe	63-83
13.04.2003	Migros Spor	Beşiktaş	75-65
13.04.2003	Botaş	Çankaya Üniv.	91-77
13.04.2003	Erdemir Spor	İ.Ü.S.K.	90-67

Çankaya Üniversitesi Spor Kulübü Bayan Basketbol Takımı bir maç sırasında.

Çankaya Üniversitesi Spor Kulübü Erkek Basketbol Takımı bir maç sırasında.

Çankaya Üniversitesi Spor Kulübü Masa Tenisi Takımı

2002-2003 SEZONU

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ ARI KOLEJİ BAYAN BASKETBOL TAKIMI 1. LİG KARŞILAŞMALARI VE SONUÇLARI

TARİH	ŞEHİR	A TAKIMI	B TAKIMI	SONUÇ
12.10.02	İstanbul	Fenerbahçe	Çankaya Üniversitesi	74-72
18.10.02	Ankara	Çankaya Üniversitesi	İ.Ü.S.K	76-82
27.10.02	Ankara	Et Balık	Çankaya Üniversitesi	53-79
01.11.02	Ankara	Çankaya Üniversitesi	Yıldırım Bosna	110-57
10.11.02	İstanbul	Galatasaray	Çankaya Üniversitesi	64-89
29.11.02	Ankara	Çankaya Üniversitesi	Migrosspor.	85-72
07.12.02	Zonguldak	Erdemir Spor	Çankaya Üniversitesi	79-68
13.12.02	Ankara	Çankaya Üniversitesi	Beşiktaş	66-58
21.12.02	Kocaeli	Kocaelispor	Çankaya Üniversitesi	83-93
03.12.02	Ankara	Çankaya Üniversitesi	Botaşspor	74-71
12.01.03	Balıkesir	Güre Belediyesi	Çankaya Üniversitesi	64-97
17.01.03	Ankara	Çankaya Üniversitesi	Fenerbahçe	60-62
24.01.03	İstanbul	İ.Ü.S.K	Çankaya Üniversitesi	68-64
31.01.03	Ankara	Çankaya Üniversitesi	Et Balık	65-54
08.02.03	İstanbul	Yıldırım Bosna	Çankaya Üniversitesi	71-94
15.02.03	Ankara	Çankaya Üniversitesi	Galatasaray	63-45
22.02.03	İstanbul	Migrosspor	Çankaya Üniversitesi	74-85
28.02.03	Ankara	Çankaya Üniversitesi	Erdemirspor	70-82
09.03.03	İstanbul	Beşiktaş	Çankaya Üniversitesi	71-64
14.03.03	İstanbul	Çankaya Üniversitesi	Kocaelispor	102-65
22.03.03	Adana	Botaşspor	Çankaya Üniversitesi	95-78
28.03.03	Ankara	Çankaya Üniversitesi	Güre Belediyesi	93-74

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ ARI KOLEJİ ERKEK BASKETBOL TAKIMI 2. LİG KARŞILAŞMALARI VE SONUÇLARI

1. GRUP KARŞILAŞMALARI

TARİH	ŞEHİR	A TAKIMI	B TAKIMI	SONUÇ
11.10.02	Adana	Bilfen Koleji	Çankaya Üniversitesi	103-88
18.10.02	Ankara	Çankaya Üniversitesi	Çukurova Üniversitesi	86-57
26.10.02	Ankara	Jandarmagücü	Çankaya Üniversitesi	79-96
02.11.02	Konya	Konyagücü	Çankaya Üniversitesi	72-74
06.11.02	Ankara	Çankaya Üniversitesi	Gaziantepspor	66-78
10.11.02	Malatya	Malatya	Çankaya Üniversitesi	58-102
16.11.02	Ankara	Çankaya Üniversitesi	Bilfen Koleji	91-90
22.11.02	Ankara	Çukurova Üniversitesi	Çankaya Üniversitesi	61-68
29.11.02	Adana	Çankaya Üniversitesi	Jandarmagücü	95-78
07.12.02	Ankara	Çankaya Üniversitesi	Konyagücü	90-77
13.12.02	Ankara	Gaziantepspor	Çankaya Üniversitesi	65-72
22.12.02	Ankara	Çankaya Üniversitesi	Malatya	88-68
27.12.02	Diyarbakır	Dicle Üniversitesi	Çankaya Üniversitesi	0-20

2. GRUP KARŞILAŞMALARI

TARİH	ŞEHİR	A TAKIMI	B TAKIMI	SONUÇ
05.01.2003	Ankara	Bartınspor	Çankaya Üniversitesi	58-84
10.01.2003	Ankara	Çankaya Üniv.	Geredespor	88-75
17.01.2003	Ankara	Çankaya Üniv.	Strom Zile	96-84
25.01.2003	Trabzon	İdmanocağı	Çankaya Üniversitesi	59-99
02.02.2003	Bartın	Çankaya Üniv.	Bartınspor	115-74
09.02.2003	Bolu	Geredespor	Çankaya Üniversitesi	77-89
15.02.2003	Tokat/Zile	Strom Zile	Çankaya Üniversitesi	68-79
19.02.2003	Ankara	Çankaya Üniversitesi	İdmanocağı	110-40